

Sylwester Czopek

Wielokulturowa osada na stanowisku nr 3 w Kliszowie, pow. Mielec

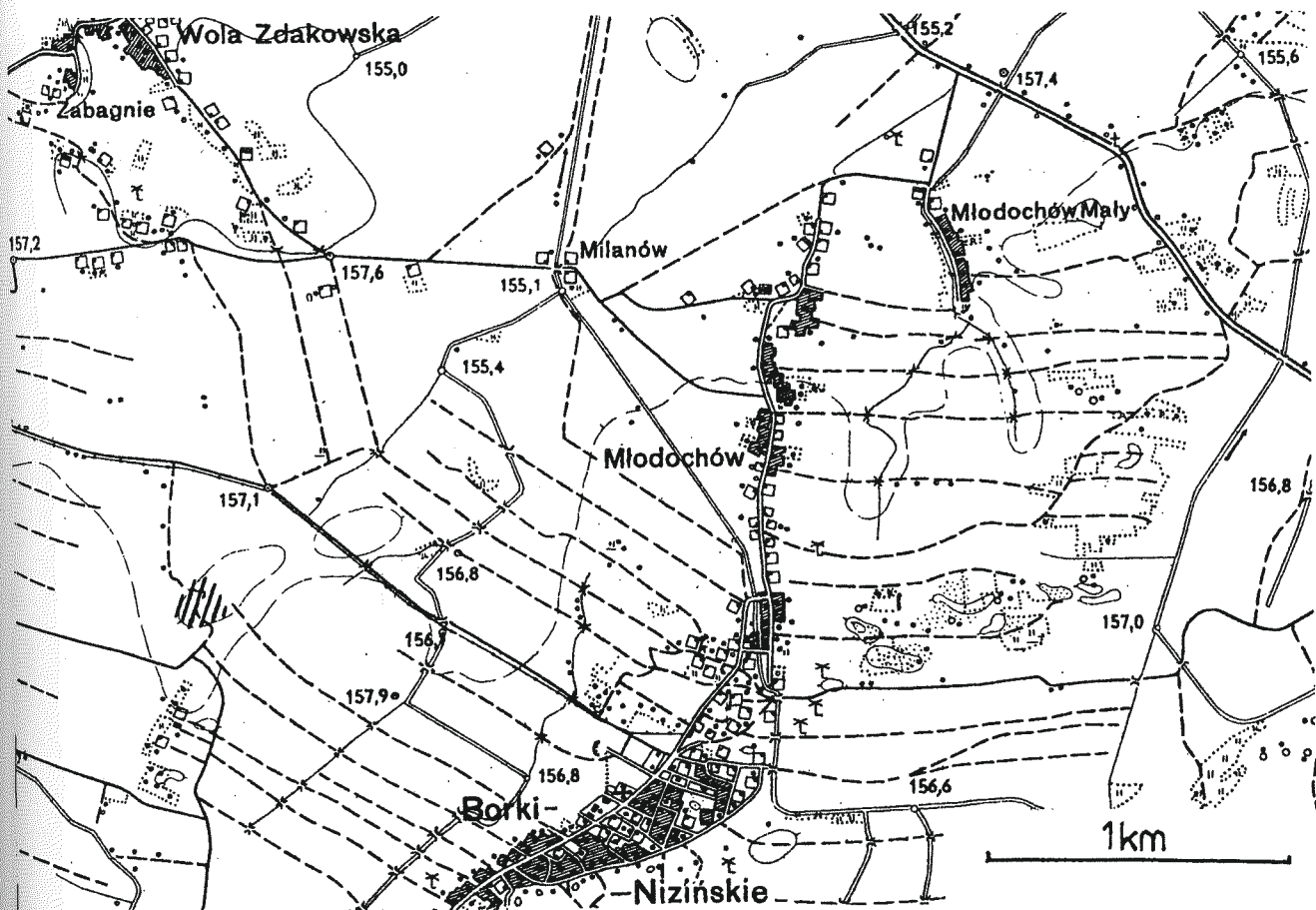
1. WSTĘP

1.1. HISTORIA BADAŃ I ODKRYĆ

Stanowisko nr 3 w Kliszowie zostało odkryte w 1993 roku przez Piotra Miturę, prowadzącego wówczas badania powierzchniowo-poszukiwawcze w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (obszar 95-70, nr stanowiska na obszarze 24). Stwierdzono wtedy pewne zniszczenia i dalsze za-

grożenie stanowiska przez eksploatację piasku. Na powierzchni znaleziono dosyć dużą serię materiałów ruchomych, w tym:

- trudne do jednoznacznej identyfikacji kulturowej wytwory krzemienne (w większości o pokroju „mezolitycznym”),
- ceramikę kultury trzcinieckiej,
- liczną serię ceramiki „łużyckiej”,

Ryc. 1. Kliszów, pow. Mielec, stan. 3. Lokalizacja stanowiska
Abb.1. Kliszów, Kreis Mielec, Fundst.3. Lokalisierung der Fundstelle
Рис.1. Клишов, пов.Мелец, пам.3. Местонахождение памятника

- fragment naczynia grafitowego, celtyckiego,
- fragmenty ceramiki kultury przeworskiej.

Ze względu na, jak się wówczas wydawało, doniosłe odkrycie ceramiki celtyckiej, postanowiono przeprowadzić wstępne badania rozpoznawcze. Podjęto je w 1993 roku. Objęły one 36 m kw. i przyniosły odkrycie 3 obiektów. Wykopy usytuowano zgodnie z ukształtowaniem terenu w formie rowów sondażowych, rozszerzonych w miejscu występowania obiektów wziemnych. Nie dostarczyły one materiałów celtyckich ani przeworskich. Obiekty przypisano tarnobrzeskiej kulturze łużyckiej. Generalnym wnioskiem było stwierdzenie konieczności podjęcia szerszych badań.

Jesienią 1997 roku, w czasie inspekcji konserwatorskiej, stwierdzono dalsze zniszczenia, w tym „zepchnięcie” części warstwy humusowej i zalegającego pod nią piasku na sąsiadujące ze stanowiskiem wysypisko śmieci. Na odsłoniętej w ten sposób powierzchni czytelne były zaciemnienia i koncentracje materiału zabytkowego. Poza tym, niejako równolegle, prowadzono na stanowisku rabunkowe wybieranie piasku (aczkolwiek na niewielką skalę). Dlatego podjęto decyzję o przeprowadzeniu badań wykopaliskowych na znacznej powierzchni stanowiska. Podjęto je w lipcu 1998 roku.

1.2. LOKALIZACJA STANOWISKA

Stanowisko nr 3 w Kliszowie leży na krawędzi terasy nadzalewowej Wisłoki (w jej dolnym odcinku, niedaleko ujścia do Wisły), między zabudowaniami wsi a Wolą Zdakowską i Borkami Nizińskimi. Zajmuje eksponowane (około 2 m) wyniesienie – piaszczystą wydmę (ryc. 1–2), którą ostatnio nieznacznie zniwelowano. Od obecnego koryta Wisłoki dzieli stanowisko odległość 2150 m. Większość powierzchni stanowiska to nieużytki. Miejsce to wyraźnie wyróżnia się spośród otaczającego terenu, będącego w zdecydowanej większości płaską, zalewową równiną, pokrytą madami, wytworzonymi na piaskach gliniastych, glinach i ilach (określenia wg mapy glebowo-rolniczej 1:25 000).

1.3. METODY BADAŃ

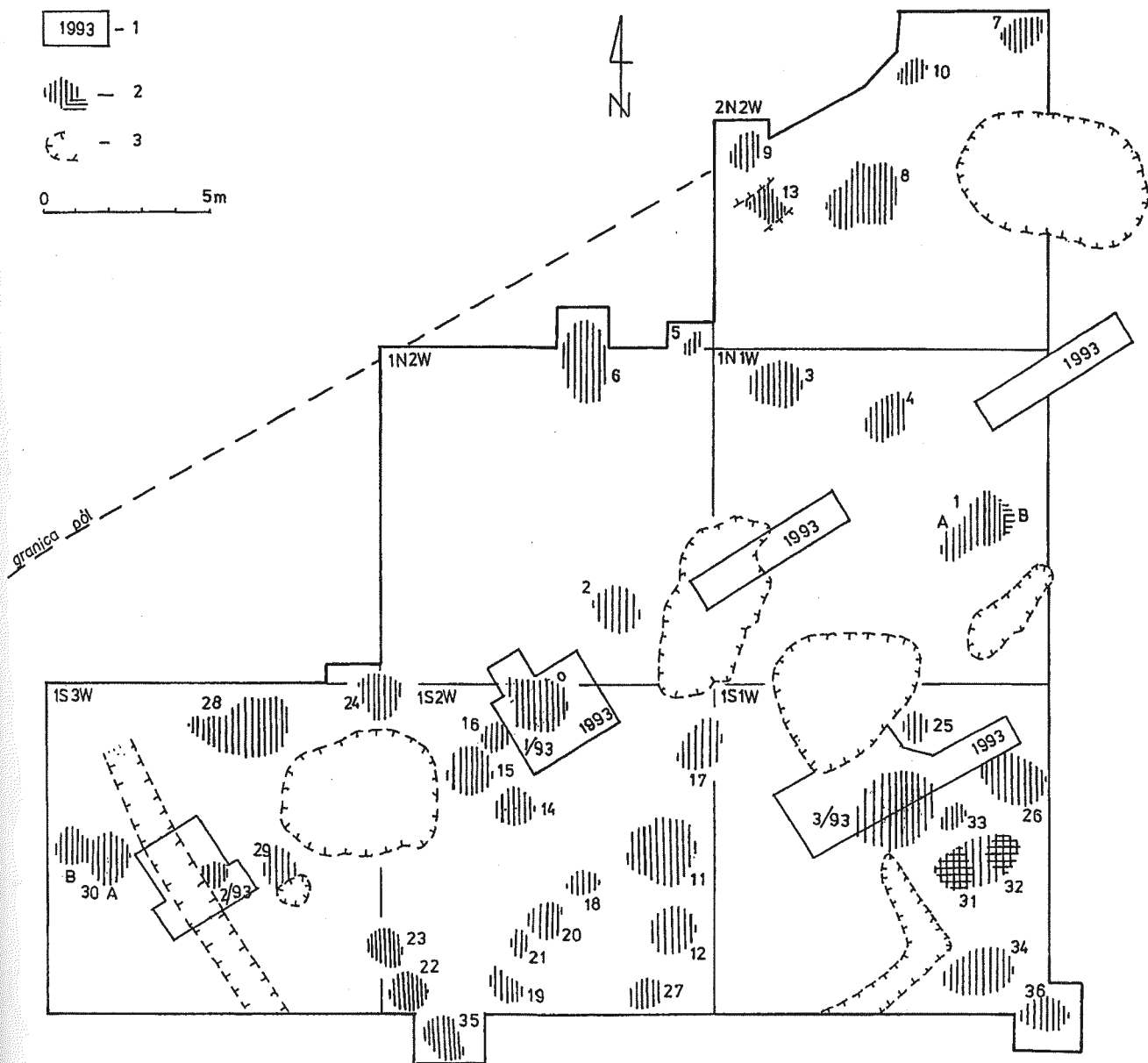
Ze względu na charakter zniszczeń powierzchni stanowiska, postanowiono zastosować metodę eksploracji szeroką płaszczyzną, na bazie założonej siatki arowej. Zdecydowano założyć siatkę arową zorientowaną zgodnie ze stronami świata, numerując kolejne ary oznaczeniami literowymi (kierunki świata N, S, W, E) i odpowiednimi cyframi od punktu 0 (1, 2, 3, itd.). Każdy ar otrzymał zatem oznaczenie kierunku po osi północ-południe i wschód-zachód z odpowiednim nume-

Ryc. 2. Kliszów, pow. Mielec, stan. 3. Widok na stanowisko w trakcie badań
 Abb. 2. Kliszów, Kreis Mielec, Fundst. 3. Blick auf die Fundstelle während der Arbeiten
 Рис. 2. Клишов, пов. Мелец, пам. 3. Вид памятника в ходе раскопок

terasy
leko uj-
dakow-
około 2
rą ostat-
Wisłoki
ierzchni
żnia się
dowanej
mi, wy-
określe-

stanowi-
szeroką
dowano
mi świa-
(kierun-
ktu 0 (1,
punku po
n nume-

Ryc. 3. Kliszów, pow. Mielec, stan. 3. Rozplanowanie obiektów
Abb. 3. Kliszów, Kreis Mielec, Fundst. 3. Verteilung der Objekte
Рис. 3. Клишов, пов. Мелец, пам. 3. Планировка объектов

rem – np. ar 1S1W, 1N2W itd. System taki ma charakter otwarty, stąd jest korzystny w planowaniu dalszych badań. W sezonie 1998 eksploracji poddano następujące ary: 1S1W, 1S2W, 1S3W, 1N1W, 1N2W i 2N2W (część). Teren ten w większości leżał na parceli nr 425 (wł. Ryszard Piątek), której powierzchnia została dość znacznie przekształcona przez spychacz oraz sąsiedniej parceli nr 426 (wł. E. i R. Kaździolka), o zachowanym, pierwotnym ukształtowaniu.

Przed przystąpieniem do badań wykonano dokumentację rysunkową i fotograficzną zastanych zniszczeń oraz wrysowano czytelne powierzchnie wykopów z 1993 roku. Zebrano także materiał z powierzchni, często występujący w skupiskach. Jednostką eksploracyjną była czwarta część ara, oznaczana literami A-D. Ogółem przebadano 600 m kw. (w tym mieszczą się też wykopy z 1993 roku). Eksplorację prowa-

dzono warstwami naturalnymi. Odkrywane obiekty po zadookumentowaniu przecinano cięciami profilowymi (tzw. eksploracja plastyczna jest nie do zastosowania na piaszczystej wydmie).

Stwierdzono następującą stratyografię:

- I – warstwa współczesnego humusu (do około 20–30 cm, nieczytelna jednak na całej powierzchni, tam, gdzie były ślady działalności spychacza lub eksploatawanych wybierzysek od początku mieliśmy do czynienia z czystym piaskiem)
- II – brunatna gleba podhumusowa z zabytkami prahisterycznymi – właściwa warstwa kulturowa o miąższości od 0 do 30 cm, także nieczytelna we wszystkich wykopach)
- III – żółty piasek calcowy

Warstwy I i II nie występowały w zasadzie na całej parceli 425 (ary: 2N2W, 1N2W, 1N1W).

Obiekty rysowały się dosyć wyraźnie na tle jasnego piasku. Ogółem odkryto ich 39. Tylko w jednym przypadku udało się uchwycić zależność startygraficzną. W obiekcie nr

1 wydzielono wyraźnie części A i B, odpowiadające obiektowi starszemu (B) i młodszemu (A). Układ startygraficzny nie został jednak potwierdzony przez występujący w nich materiał zabytkowy, który w obydwu przypadkach okazał się prawie identyczny.

2. MATERIAŁY

Znane do tej pory materiały ze stanowiska 3 w Kliszowie (pochodzące z badań wykopaliskowych w 1993 i 1998 roku) pozwalają mówić o rażącej dysproporcji źródeł „łużyckich” w stosunku do pozostałych okresów. Dotyczy to w głównej mierze obiektów ziemnych (ryc.3), bez wyjątku przypisanych tej kulturze, a także zdecydowanej większości materiału ruchomego. Dlatego w pierwszej kolejności zaprezentowane zostaną te właśnie materiały.

2.1. KULTURA ŁUŻYCKA

Obiekt 1/1993

Owalna jama o wymiarach 220x170 cm i głębokości dochodzącej do 100 cm (ryc. 4). Wypełnisko niejedolite, z wyraźnie czytelną dolną partią, przypominającą klasyczne jamy o trapezowatym profilu.

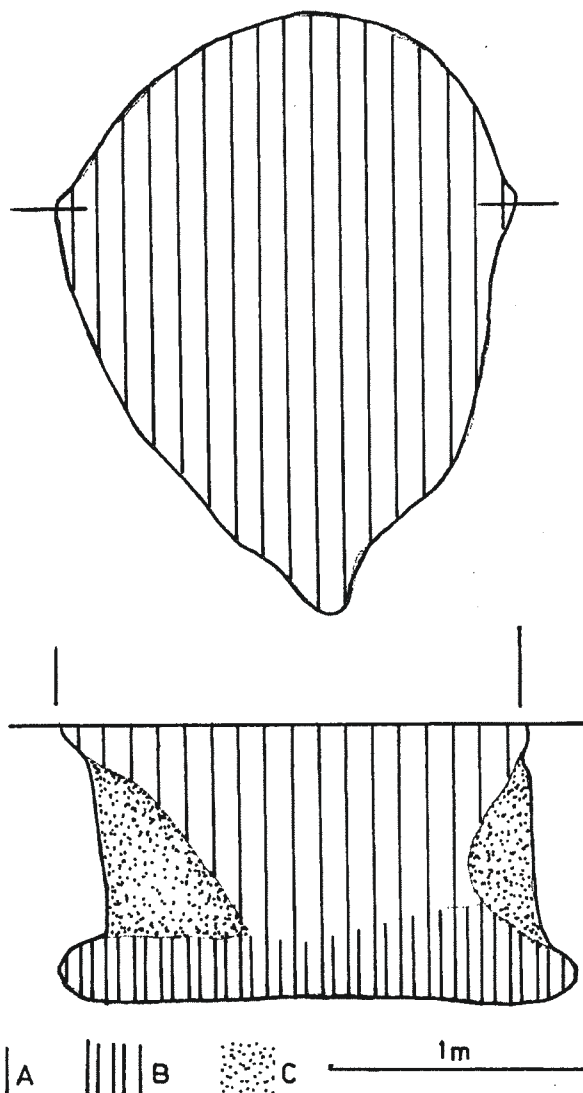
Inwentarz: 291 fragmentów ceramiki, w tym: 1. Fragment brzegowy misy z lekko „podciętą” krawędzią; powierzchnie czarne, gładkie, w domieszce tłuźców kamienny z mika; średnica wylewu 24,5 cm (tabl. I, 1). 2. Fragment brzegowy naczynia garnkowego z guzkiem pod wylewem; powierzchnia zewnętrzna jasnobrunatna, wewnętrzna szarobrunatna, w domieszce tłuźców kamienny i ceramiczny (tabl. I, 2). 3. Fragment brzegowy naczynia wazowatego (?) o brunatnych, gładkich powierzchniach, domieszka tłuźcia kamiennego (tabl. I, 3). 4. Fragment przepalonego czerpaka półkuliściego z taśmowatym uchem (tabl. I, 4). 5. Fragment brzegowy naczynia wazowatego o lekko stożkowej szyjce, powierzchnia zewnętrzna jasnobrunatna, wewnętrzna czarna, w domieszce tłuźców kamienny i ceramiczny; średnica wylewu 16 cm (tabl. I, 5). 6. Fragmenty talerzy-płacków o gładkich powierzchniach; w domieszce sporo ilość tłuźcia kamiennego (tabl. I, 6–9). 7. Fragment naczynia (czerpaka lub misy) o ostrym załomie brzuśca z rodzajem guzka na wylewie; powierzchnie czarne, gładkie, w domieszce drobny tłuźców kamienny (tabl. I, 10). 8. Drobny fragment naczynia (wazowatego?) o szarobrunatnych, gładkich powierzchniach, w domieszce tłuźców kamienny (tabl. I, 11). 9. 280 fragmentów innych naczyń w tym grup technologicznych¹: I – 6, II – 5, IIIA – 89, IIIB – 138, IV – 12, ? – 29.

Obiekt 2/1993

Owalna jama o wymiarach 110x200 cm i jednolitym, workowatym wypełnisku. Sięgającym do głębokości 100 cm (ryc. 5). W znacznej części obiekt ten został zniszczony przez nowożytny wkop – rów, przecinający ar 1S3W.

Inwentarz: 159 fragmentów ceramiki, w tym: 1. Fragmenty lekko profilowanej misy z prawie cylindryczną górną partią; powierzchnia zewnętrzna czarna, wewnętrzna brunatna, w domieszce drobny tłuźców kamienny; średnica wylewu 24 cm (tabl. II, 1). 2. Fragmenty dużego naczynia garnkowego o baniastym brzuścu, z guzkiem pod wylewem; powierzchnie szarobrunatne, zewnętrzna

¹ Klasyfikacja technologiczna ceramiki i opis poszczególnych grup – por. rozdział 3.1.

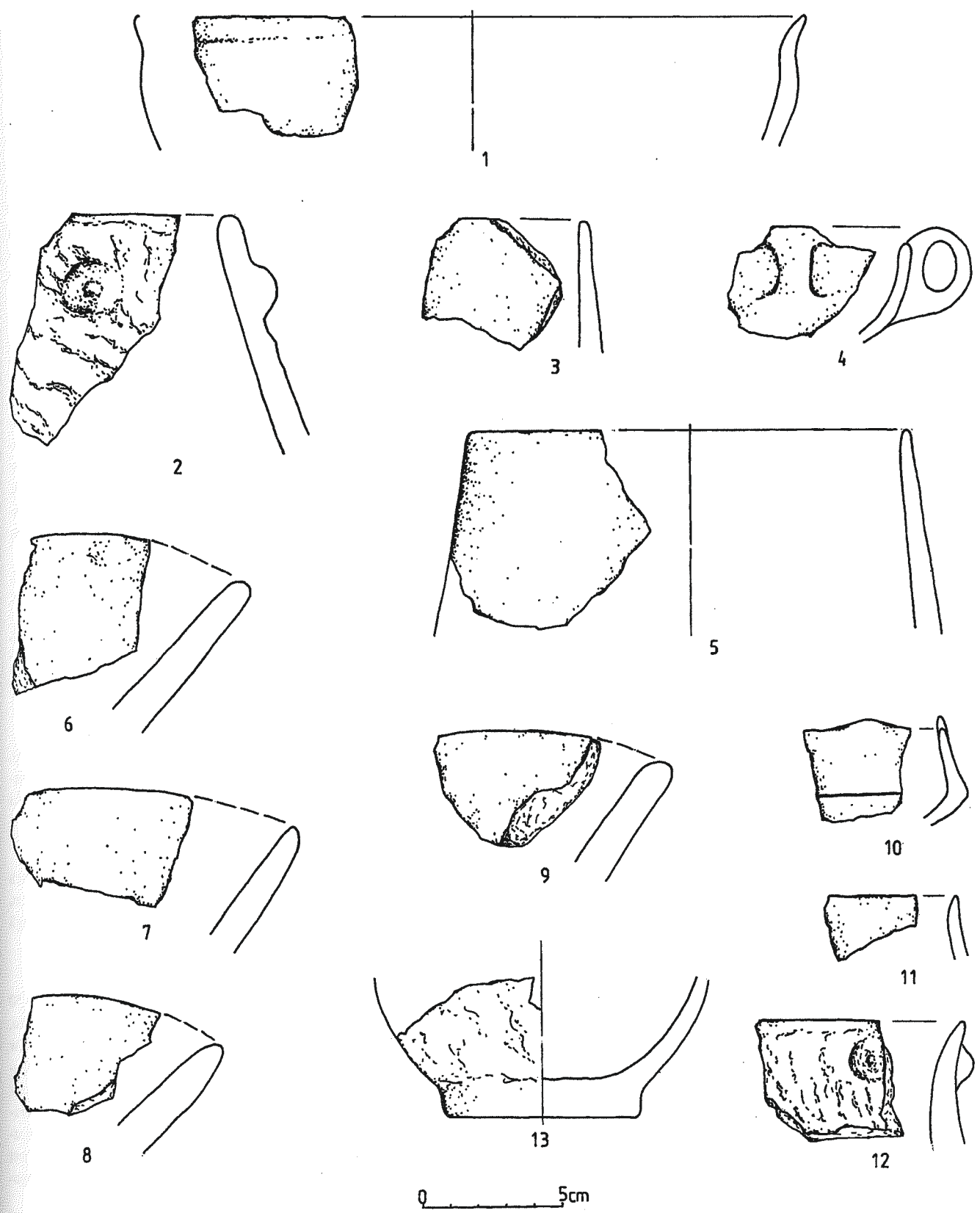
Ryc. 4. Kliszów, pow. Mielec, stan. 3. Obiekt 1/93 (A – gleba ciemnobrunatna, B – gleba jasnobrunatna, C – gleba szarobrunatna)

Abb. 4. Kliszów, Kreis Mielec, Fundst. 3. Objekt 1/93 (A – dunkelbraune Erde, B – hellbraune Erde, C – graubraune Erde)

Рис. 4. Клишов, пов. Мелец, пам. 3. Объект 1/93 (А – темно-коричневая земля, В – светло-коричневая земля, С – серо-коричневая земля)

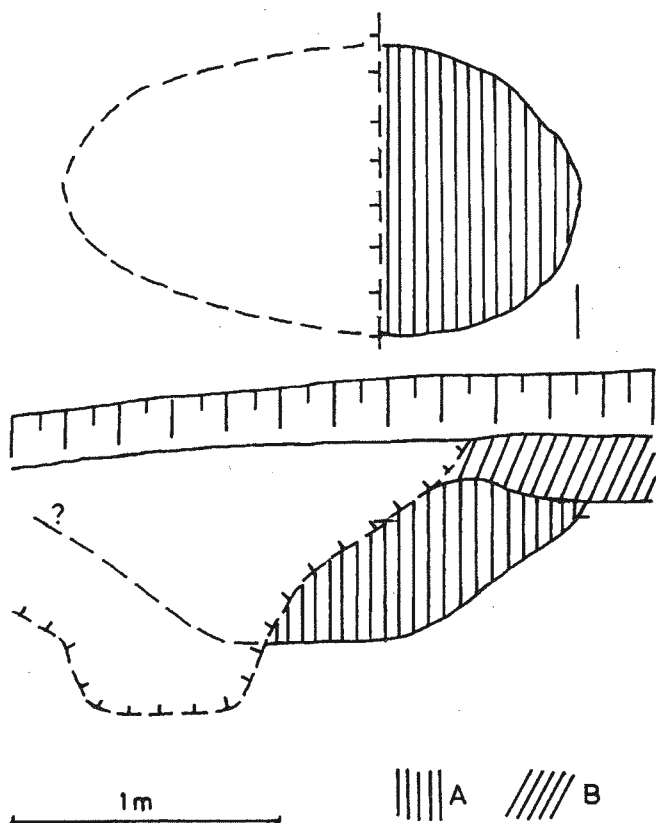
chropowacona (obmazywana ukośnie), w domieszce tłuźców kamienny; średnica wylewu 27,5 cm (tabl. II, 2). 3. Fragmenty naczynia garnkowego z uchem poniżej wylewu, na tej samej wysokości zachowane małe guzki plastyczne; powierzchnia zewnętrzna jasnobrunatna, wewnętrzna szarobrunatna, w domieszce drobny tłuźców ceramiczny; średnica wylewu 19 cm (tabl. II, 3). 4. Fragmenty naczyń garnkowatych z guzkami poniżej krawędzi; powierzchnie brunatne, zewnętrzne chropowacone, w domieszce tłuźców kamienny

ktow
y nie
ate-
pra-

Tabl. I. Kliszów, pow. Mielec. Ceramika z obiektu 1/93 (1-11) oraz warstwy kulturowej (12-13)
Taf. I. Kliszów, Kreis Mielec. Keramik aus dem Objekt 1/93 (1-11) und von der Kulturschicht (12-13)
Табл. I. Клишов, пов. Мелец. Керамика из объекта 1/93 (1-11) и культурного слоя (12-13)

emno-
atna)
unkel-
de)
emno-
sero-
ni ka-
aczu-
kości
jasno-
uczeń
ty na-
e bru-
ienny

Ryc. 5. Kliszów, pow. Mielec, stan. 3. Obiekt 2/93
 Abb. 5. Kliszów, Kreis Mielec, Fundst. 3. Objekt 2/93
 Рис. 5. Клишов, пов. Мелец, пам. 3. Объект 2/93

(tabl. III, 1, 2). 5. Fragmenty dużego naczynia wazowatego o lekko stożkowej szyjce i prostej krawędzi; powierzchnie szarobrunatne, gładkie, w domieszce tłuczeń kamienny z miką, średnica wylewu 32 cm (tabl. III, 3). 6. Fragmenty naczynia wazowatego o cylindrycznej szyjce i prostym wylewie; powierzchnia zewnętrzna czarna, wewnętrzna brunatna, w domieszce tłuczeń kamienny z miką (tabl. III, 4). 7. Fragmenty podobnego naczynia; powierzchnie czarne, gładkie, w domieszce drobny tłuczeń kamienny (tabl. III, 5). 8. Fragmenty talerzy-placków o gładkich brunatnych powierzchniach; w domieszce tłuczeń kamienny (tabl. III, 6, 7, 10). 9. 148 fragmentów naczyń, w tym grup technologicznych: I – 6, II – 7, IIIA – 53, IIIB – 63, IV – 9, ? – 10.

Obiekt 3/93

Duża, owalna jama o wymiarach 270 x 250 cm, sięgająca do głębokości 110 cm (od poziomu odkrycia). Profil nieckowaty, wypełnisko niejednorodne – z wyraźnie wydzielającą się częścią przydenną (ryc. 6).

Inwentarz: 1. Fragmenty baniastego (?) garnka z guzkiem pod wylewem; powierzchnie jasnobrunatne, zewnętrzna chropowata (miejscami obmazywana ukośnie); średnica wylewu 19 cm (tabl. IV, 1). 2. Przydenna część małego naczynia garnkowatego; powierzchnie brunatne, zewnętrzna chropowata, w domieszce piasek (?) i tłuczeń ceramiczny; średnica dna 5 cm (tabl. IV, 2). 3. Fragment profilowanej misy lub czerpaka o wychylonej na zewnątrz górnej części; powierzchnie czarne, gładkie, w domieszce drobny tłuczeń kamienny (tabl. IV, 3). 4. Fragment talerza-placka o gładkiej, brunatnej powierzchni, w domieszce tłuczeń kamienny (tabl. IV, 4). 5. Fragment garnka z guzkiem pod krawędzią i lekko stożkową górną partią; powierzchnie szarobrunatne, zewnętrzna chropowata, w domieszce tłuczeń kamienny; średnica wylewu 17 cm (tabl. IV, 5). 6. Fragment garnka o baniastym brzuścu, z guzkiem pod kra-

wędzią; powierzchnie szarobrunatne, zewnętrzna chropowata, w domieszce tłuczeń kamienny; średnica wylewu 15 cm (tabl. IV, 7). 7. Dolna część naczynia garnkowatego; powierzchnie szarobrunatne, zewnętrzna chropowata, w domieszce tłuczeń kamienny; średnica dna 9 cm (tabl. IV, 6). 8. Brzegowe fragmenty dwóch naczyń garnkowatych o szarobrunatnych, powierzchniach, na zewnątrz chropowatych, w domieszce tłuczeń kamienny (tabl. IV, 8, 10). 9. Fragment talerza-placka z dziurkami; powierzchnie jasnobrunatne, gładkie, w domieszce tłuczeń kamienny (tabl. IV, 9). 10. Fragment profilowanej miseczki lub czerpaka; powierzchnia zewnętrzna szarobrunatna, wewnętrzna czarna, w domieszce tłuczeń kamienny z miką; średnica wylewu 10 cm (tabl. IV, 11). 11. 154 fragmenty naczyń, w tym grupy technologiczne: I – 3, IIIA – 36, IIIB – 108, IV – 2, ? – 5.

Obiekty z badań w 1998 roku:

Obiekt 1

Była to nieregularna, dosyć płytka jama, o wypełnisku wydzielającym się na dwie części, wydzielone jako A i B (ryc. 7). Obiekt 1A miał kształt nieregularny, a wypełnisko nieckowate, jednolite, barwy brunatnej; wymiary: 230 x 135 cm, głębokość do 55 cm. Zawartość: 27 fragmentów ceramiki, w tym grupy technologiczne: IIIA – 12, IIIB – 10, IV – 1, ? – 4. Obiekt 1B miał kształt owalny, a profil zbliżony do gruszkowatego; wymiary: 100 x 80 cm, głębokość do 60 cm. Inwentarz: 8 fragmentów ceramiki, w tym grupy technologiczne: IIIB – 3, IV – 1, ? – 4.

Uwaga: obiekt 1A był stratygraficznie młodszy.

Obiekt 2

W rzucie poziomym posiadał kształt owalny (160 x 140 cm), a w profilu nieckowaty, o jednolitym wypełnisku, sięgającym głębokości 60 cm (ryc. 7). Inwentarz: 11 drobnych fragmentów ceramiki, w tym grupy technologiczne: IIIA – 2, IIIB – 8, ? – 1.

Obiekt 3

W rzucie poziomym wyraźny kształt owalny (160 x 140 cm), w profilu nieckowaty o jednolitym, brunatnym wypełnisku, sięgającym głębokości 30 cm (ryc. 7). Inwentarz: 2 fragmenty ceramiki grupy technologicznej II.

Obiekt 4

W rzucie poziomym posiadał nieregularny zarys o wymiarach 160 x 120 cm (ryc. 6); profil także nieregularny, sięgający 10 cm, o wyraźnym, ciemnym wypełnisku z drobnymi fragmentami węgla drzewnych (część paleniska?). Inwentarz: brak.

Obiekt 5

W rzucie poziomym rysował się jako owal o wymiarach 70 x 50 cm. W profilu miał kształt nieckowaty, o jednolitym wypełnisku, sięgającym głębokości 5 cm (ryc. 7). Inwentarz: 16 fragmentów ceramiki, w tym: 1. Fragment brzegowy dużego naczynia garnkowatego z guzkiem pod krawędzią; powierzchnie brunatne, zewnętrzna chropowata, w domieszce tłuczeń kamienny i ceramiczny (tabl. V, 1). 2. 15 fragmentów, w tym grupy technologiczne: I – 2, IIIA – 5, IIIB – 7, IV – 1. Uwaga: Prawdopodobnie jest to naturalne przegłębienie warstwy lub uchwycona jedynie spągowa część obiektu.

Obiekt 6

Była to stosunkowo duża, owalna jama o wymiarach 250 x 120 cm i jednolitym, nieckowatym wypełnisku, sięgającym do głębokości 60 cm. W dużej części została zniszczona przez nowożytny wkopy (ryc. 8). Inwentarz: 15 fragmentów ceramiki, w tym grupy technologiczne: IIIA – 5, IIIB – 7, IV – 2.

wacona,
 (tabl. IV,
 zarobru-
 mienny;
 wóch na-
 , na ze-
 (tabl. IV,
 ie jasno-
 /, 9). 10.
 hnia ze-
 e tłuczeń
 11. 154
 3, IIIA

wydzie-
 . Obiekt
 ednolite,
 cm. Za-
 ogiczne:
 owalny,
 , głębo-
 m grupy

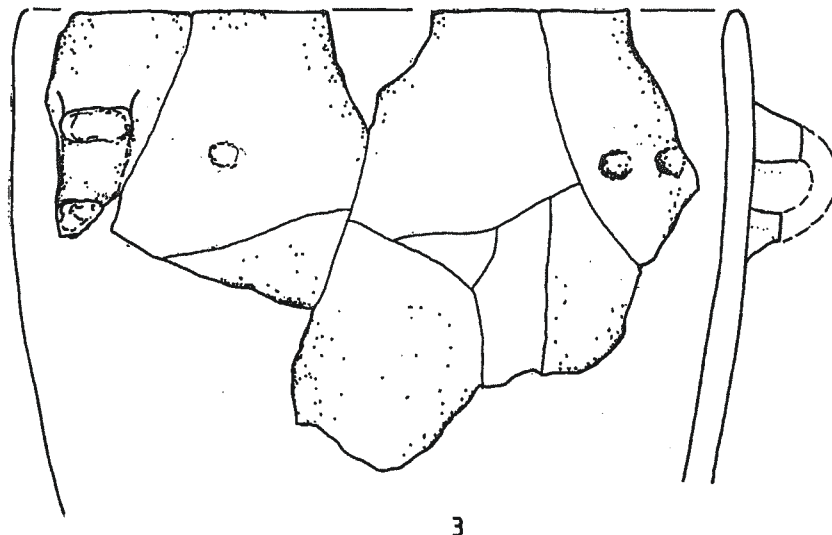
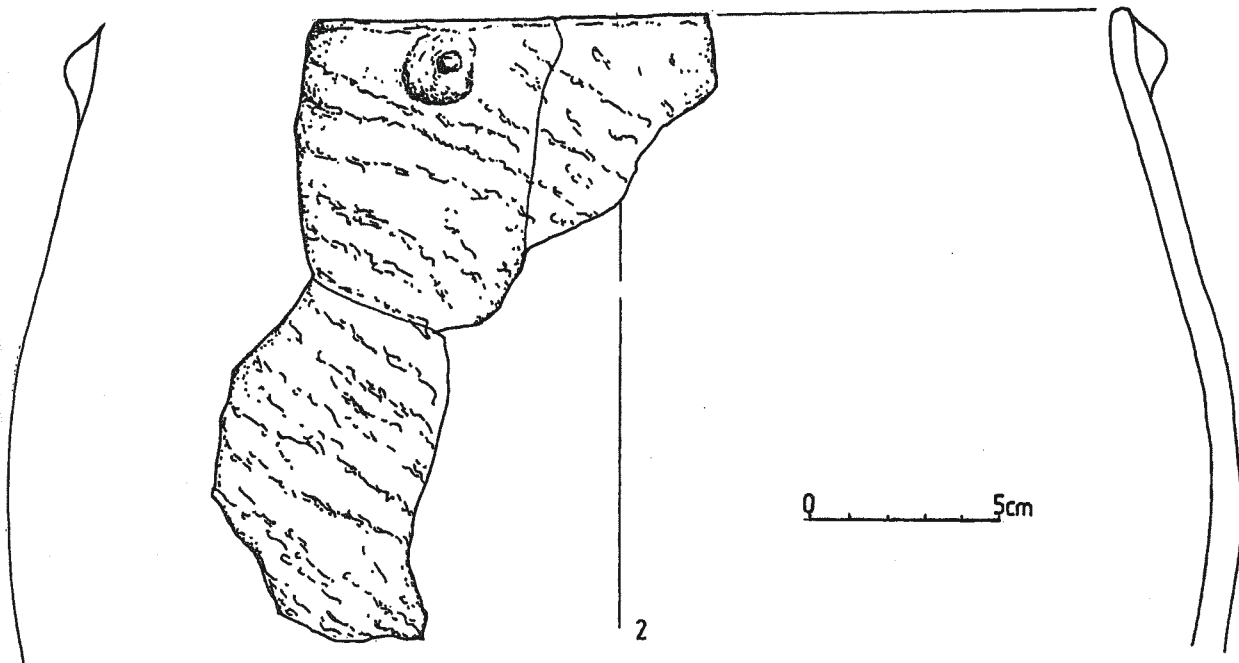
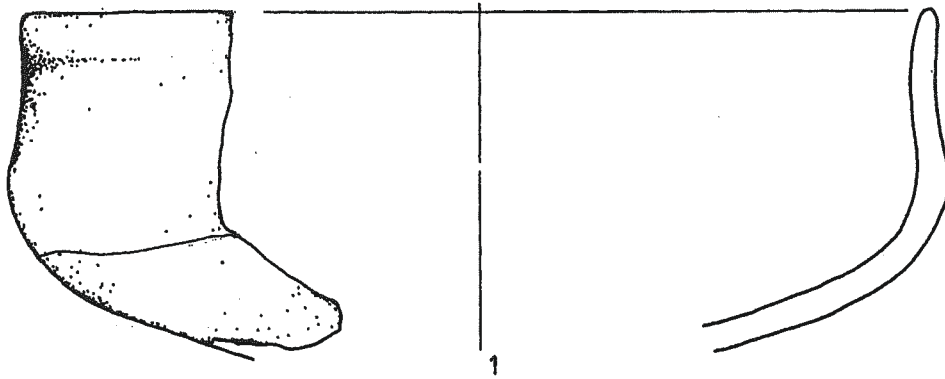
(40 cm),
 m głębo-
 eramiki,

(40 cm),
 sięgają-
 ceramiki

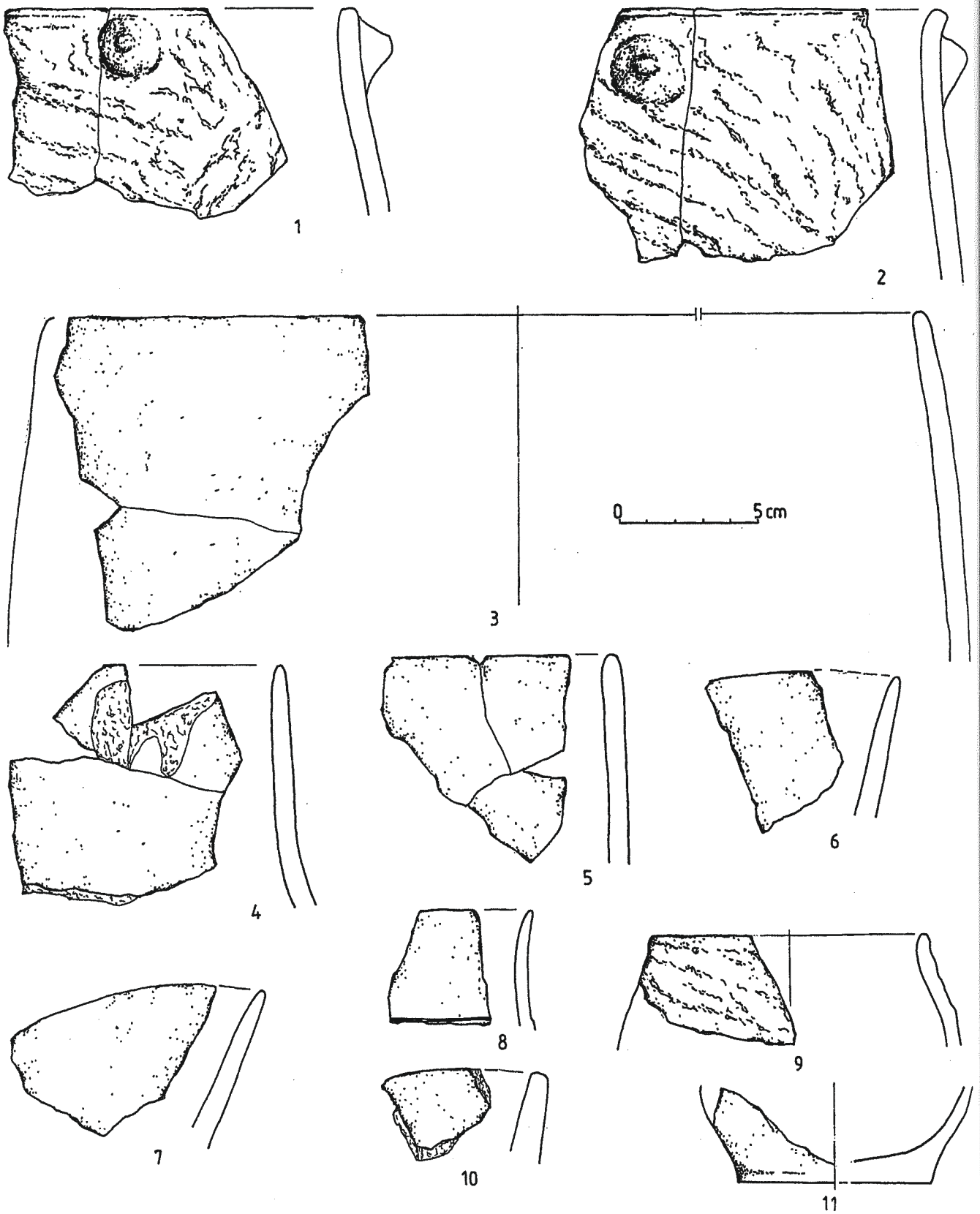
miarach
 y 10 cm,
 mi węgli

70 x 50
 ełnisku,
 mentów
 garnko-
 tne, ze-
 y i cera-
 ologicz-
 nie jest
 e spągo-

50 x 120
 ębokości
 e wkory
 echnolo-

Tabl. II. Kliszów, pow. Mielec. Ceramika z obiektu 2/93
 Taf. II. Kliszów, Kreis Mielec. Keramik aus dem Objekt 2/93
 Табл. II. Клишов, пов. Мелец. Керамика из объекта 2/93

Tabl. III. Kliszów, pow. Mielec. Ceramika z obiektu 2/93 (1-7) oraz znaleziona poza obiektami (8-11)

Taf. III. Kliszów, Kreis Mielec. Keramik aus dem Objekt 2/93 (1-7) und außerhalb der Objekte gefundene Keramik (8-11)

Табл. III. Клишов, пов. Мелец. Керамика из объекта 2/93 (1-7) и обнаруженная вне объектов (8-11)

OB
nie
bol
w t
Ob
140
kos
gru
Ob
x 8
wy
cm
me
i pr
wn
2. 1
-5
Ob
kow
(ryc
Ob
o je
58
1. F
wę
war
dob
3. F
ną
czar
cm
lu;
szar
5. F
brun
6. F
dom
rza-
na j
wat
nyc
part
brze
robr
Frag
wnę
śred
nacz
wyr
czar
kam
nacz
chro
iloś
288

Obiekt 7

W rzucie poziomym posiadał on kształt owalny, a w profilu nieckowaty o jednolitym wypełnisku; wymiary: 130 x 96 cm, głębokość do 40 cm (ryc. 7). Inwentarz: 12 fragmentów ceramiki, w tym grupy technologiczne: IIIA – 5, IIIB – 7.

Obiekt 8

W rzucie poziomym posiadał kształt nieregularny o wymiarach 140 x 80 cm; w profilu regularny, nieckowaty, sięgający do głębokości 60 cm (ryc. 7). Inwentarz: 13 fragmentów ceramiki, w tym grupy technologiczne: IIIA – 2, IIIB – 11.

Obiekt 9

W rzucie poziomym posiadał kształt owalny o wymiarach 140 x 80 cm, w profilu nieregularny, w części spągowej czworokątny; wypełnisko niejedolite, 3-warstwowe, sięgające do głębokości 80 cm (ryc. 7). Inwentarz: 13 fragmentów ceramiki: 1. Brzegowy fragment dużego naczynia wazowatego o lekko stożkowej szyjce i prostym wylewie; powierzchnie gładkie, zewnętrzna czarna, wewnętrzna jasnobrunatna, w domieszce tłuczeń kamienny (tabl. V, 2). 2. 12 fragmentów naczyń, w tym grupy technologiczne: I – 1, IIIA – 5, IIIB – 6.

Obiekt 10

W rzucie poziomym był to niewielki owal (90 x 60 cm) o nieckowatym, jednolitym wypełnisku, sięgającym głębokości 30 cm (ryc. 7). Inwentarz: 1 fragment ceramiki grupy technologicznej IIIB.

Obiekt 11

Dosyć duża, zbliżona do owalu jama (200 x 180 cm) o jednolitym, nieckowatym wypełnisku, sięgającym do głębokości 58 cm (ryc. 7, 9). Inwentarz: 303 fragmenty ceramiki, w tym: 1. Fragment brzegowy naczynia garnkowatego z ukośnym podkrawędzią; powierzchnie szarobrunatne, zewnętrzna ukośnie obmazywana, w domieszce tłuczeń kamienny (tabl. VI, 1). 2. Fragment podobnego naczynia o jasnobrunatnej powierzchni (tabl. VI, 2). 3. Fragment baniastego (?) kubka z taśmowatym uchem i wychyloną na zewnątrz krawędzią; powierzchnie szarobrunatne, miejscami czarne, w domieszce drobny tłuczeń kamienny; średnica wylewu 14 cm (tabl. VI, 3). 4. Fragment misy lub czerpaka o łukowatym profilu; powierzchnie gładkie, zewnętrzna szarobrunatna, wewnętrzna szaroczarna, w domieszce tłuczeń kamienny z miką (tabl. VI, 4). 5. Fragment brzegowy naczynia wazowatego; powierzchnie szarobrunatne, gładkie, w domieszce tłuczeń kamienny (tabl. VI, 5). 6. Fragmenty talerzy-płacków; powierzchnie gładkie, brunatne, w domieszce tłuczeń kamienny (tabl. VI, 6, 12, 13). 7. Fragment talerza-płacka o podobnej technologii, ze śladami odcisków palcowych na jednej powierzchni (tabl. VI, 11). 8. Fragmenty naczyń garnkowatych o powierzchniach brunatnych, na zewnątrz chropowatych, z domieszką tłuczni kamiennego, z guzkami w górnych partiach (tabl. VI, 7–8) lub bez nich (tabl. VI, 10, 14). 9. Fragment brzegowy naczynia wazowatego o powierzchniach gładkich, szarobrunatnych, z domieszką tłuczni kamiennego (tabl. VI, 9). 10. Fragment dna naczynia; powierzchnia zewnętrzna szaroczarna, wewnętrzna szarobrunatna, w domieszce tłuczeń kamienny z miką; średnica dna 9 cm (tabl. VI, 15). 11. Środkowy fragment dużego naczynia wazowatego z wyraźnym guzkiem plastycznym i listwą wymodelowanymi ze ścianek naczynia; powierzchnia zewnętrzna czarna, bardzo gładka, wewnętrzna brunatna, w domieszce tłuczeń kamienny i ceramiczny (tabl. VI, 11). 12. Fragment dna dużego naczynia garnkowatego; powierzchnia zewnętrzna szarobrunatna, chropowata, wewnętrzna brunatna, gładka, w domieszce duża ilość tłuczni kamiennego; średnica dna 14 cm (tabl. VI, 17). 13. 288 fragmentów naczyń, w tym grupy technologiczne: I – 1, II

– 36 (w tym około 20 z jednego naczynia), IIIA – 78, IIIB – 164, IV – 9, ? – 10.

Obiekt 12

W rzucie poziomym w przybliżeniu kolista jama (średnica 150 cm), w profilu kształt nieregularny o jednolitym wypełnisku, sięgającym głębokości 98 cm (ryc. 10). Inwentarz: 64 fragmenty ceramiki, w tym: 1. Fragment małego naczynia wazowatego o wyraźnie zaznaczonym załomie brzuśca; powierzchnie szarobrunatne, zewnętrzna lekko szorstka, w domieszce tłuczeń kamienny; średnica brzuśca 7 cm (tabl. VII, 3). 2. 63 fragmenty, w tym grupy technologiczne: I – 1, II – 3, IIIA – 31, IIIB – 26, IV – 2.

Obiekt 13

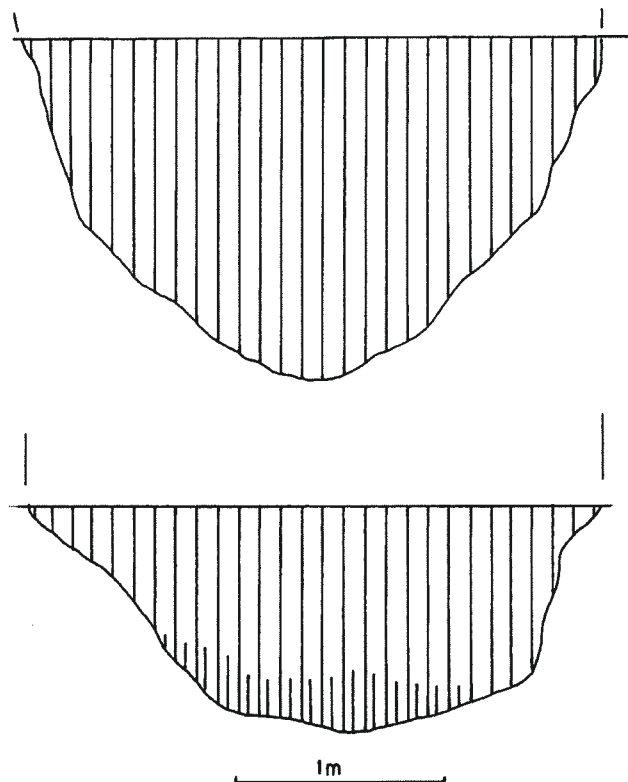
Odkryto jedynie ślady istniejącego obiektu, bardzo poważnie zniszczonego. Zarys niemożliwy do ustalenia, głębokość do 56 cm przy prawdopodobnie nieckowatym, jednolitym wypełnisku. Inwentarz: brak.

Obiekt 14

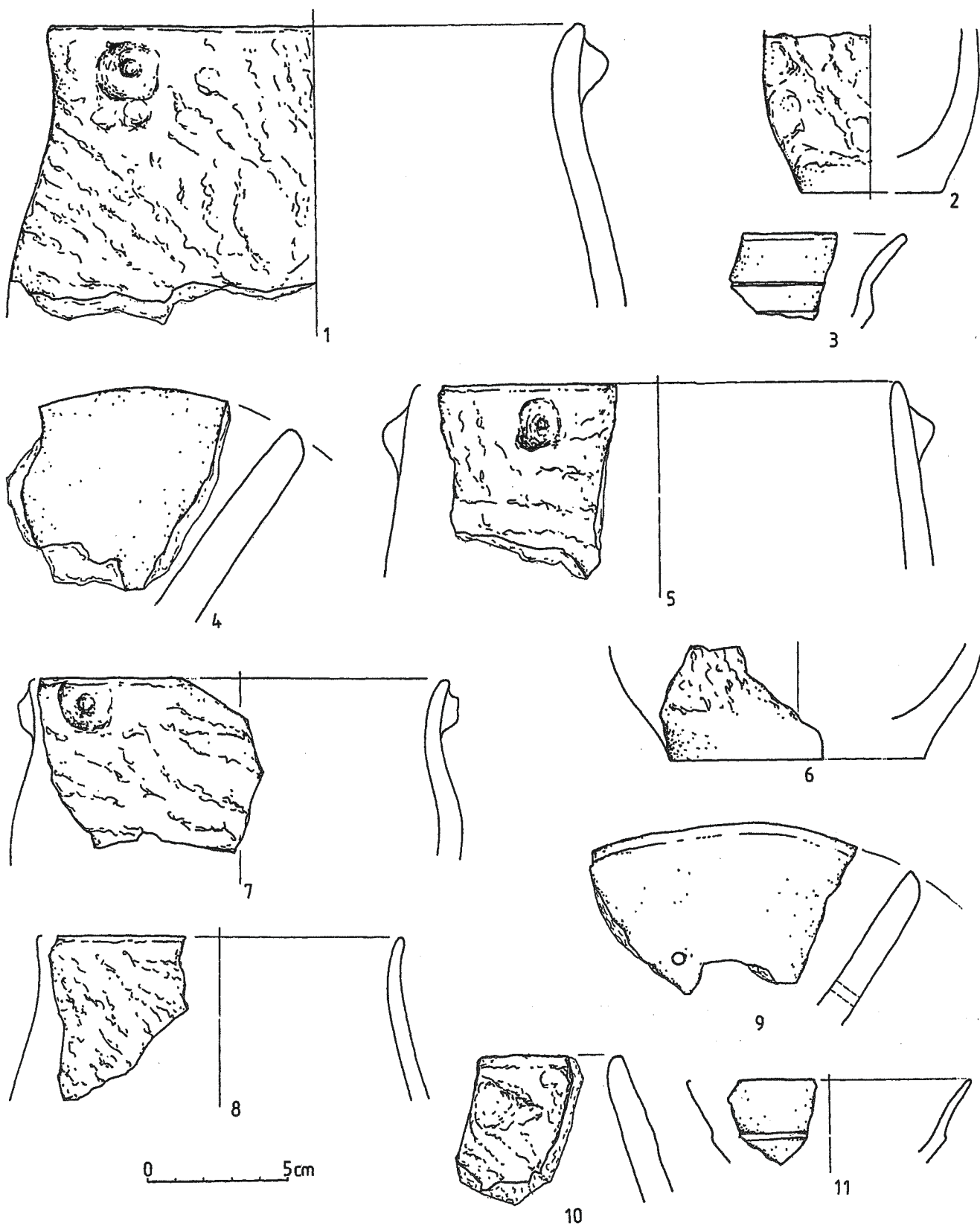
W rzucie poziomym posiadał kształt regularnego owalu (120 x 110 cm), a w profilu zaokrąglony o jednolitym wypełnisku, sięgającym głębokości 32 cm (ryc. 10). Inwentarz: 12 fragmentów ceramiki, w tym grupy technologiczne: I – 1, IIIA – 2, IIIB – 9.

Obiekt 15

W rzucie poziomym posiadał kształt owalny (160 x 140 cm), w profilu nieckowaty o jednolitym wypełnisku, sięgającym głębokości 50 cm (ryc. 10). Inwentarz: 34 fragmenty ceramiki: 1. Dwa fragmenty naczyń garnkowatych; powierzchnie szarobrunatne, wewnętrzna chropowata, w domieszce tłuczeń kamienny (tabl. V, 3, 4). 2. Fragment talerza-płacka; powierzchnie gładkie brunatne, w domieszce tłuczeń kamienny (tabl. V, 5). 3. 31 fragmentów naczyń, w tym grupy technologiczne: I – 1, II – 1, IIIA – 11, IIIB – 19.

Ryc. 6. Kliszów, pow. Mielec, stan. 3. Obiekt 3/93
Abb. 6. Kliszów, Kreis Mielec, Fundst. 3. Objekt 3/93
Рис. 6. Клишов, пов. Мелец, пам. 3. Объект 3/93

Tabl. IV. Kliszów, pow. Mielec. Ceramika z obiektu 3/93
 Taf. IV. Kliszów, Kreis Mielec. Keramik aus dem Objekt 3/93
 Табл. IV. Клишов, пов. Мелец. Керамика из объекта 3/93

Ryc. 7.
 Abb. 7.
 Рис. 7.

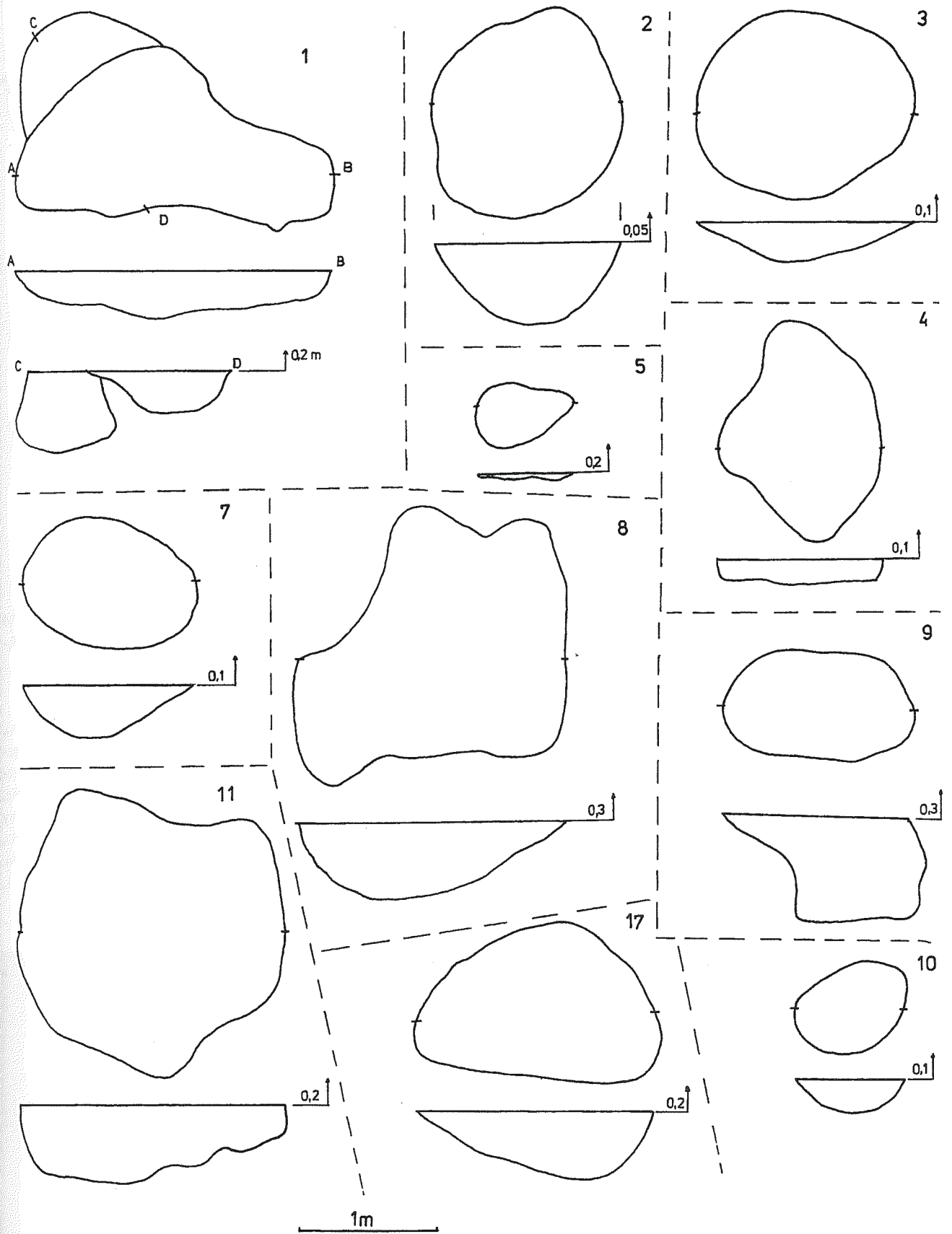
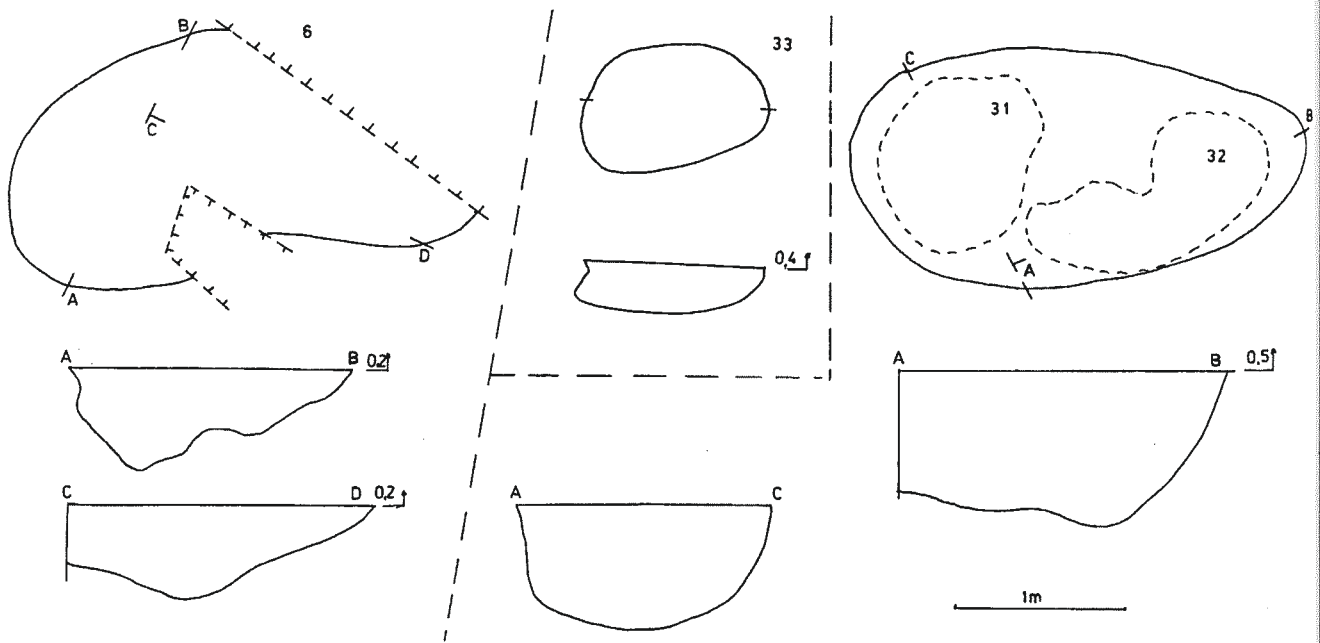

Рис. 7. Клишов, пов. Мелец, стан. 3. Об'єкти 1-5, 7-11, 17
 Abb. 7. Kliszów, Kreis Mielec, Fundst. 3. Objekte 1-5, 7-11, 17
 Рис. 7. Клишов, пов. Мелец, пам. 3. Об'єкти 1-5, 7-11, 17

Ryc. 8. Kliszów, pow. Mielec, stan. 3. Obiekty 6, 31-32, 33
 Abb. 8. Kliszów, Kreis Mielec, Fundst. 3. Objekte 6, 31-32, 33
 Рис. 8. Клишов, пов. Мелец, пам. 3. Объекты 6, 31-32, 33

Obiekt 16

W rzucie poziomym posiadał kształt owalny o wymiarach 110 x 100 cm, a w profilu nieckowaty, o jednolitym wypełnisku, sięgającym głębokości 30 cm (ryc. 10). Inwentarz: 10 fragmentów ceramiki: 1. Fragment naczynia o prostym wylewie; powierzchnie szarobrunatne, gładkie, w domieszce tłuczeń kamienny (tabl. V, 6). 2. Fragment talerza-placka; powierzchnie szarobrunatne, gładkie, w domieszce tłuczeń kamienny (tabl. V, 7). 3. 8 fragmentów naczyń, w tym grupy technologiczne: IIIA - 4, IIIB - 4.

Obiekt 17

W rzucie poziomym kształt owalny (180 x 120 cm), w profilu nieckowaty o jednolitym wypełnisku, sięgającym 50 cm głębokości (ryc. 7). Inwentarz: 39 fragmentów ceramiki, w tym grupy technologiczne: I - 2, II - 2, IIIA - 8, IIIB - 13, ? - 4.

Obiekt 18

W rzucie poziomym posiadał kształt owalny o wymiarach 130 x 100 cm, w profilu nieckowaty o jednolitym wypełnisku, sięgającym głębokości 22 cm (ryc. 10). Inwentarz: 10 fragmentów ceramiki: 1. Fragment brzegowy miski (?) o łukowatym profilu; powierzchnie szarobrunatne, gładkie, w domieszce tłuczeń kamienny (tabl. V, 8). 2. 9 fragmentów, w tym grupy technologiczne: II - 4, IIIA - 1, IIIB - 3, ? - 1.

Obiekt 19

W rzucie poziomym kształt owalny o wymiarach 130 x 80 cm, w profilu kształt nieckowaty o jednolitym wypełnisku sięgającym do głębokości 40 cm (ryc. 10). Inwentarz: brak.

Obiekt 20

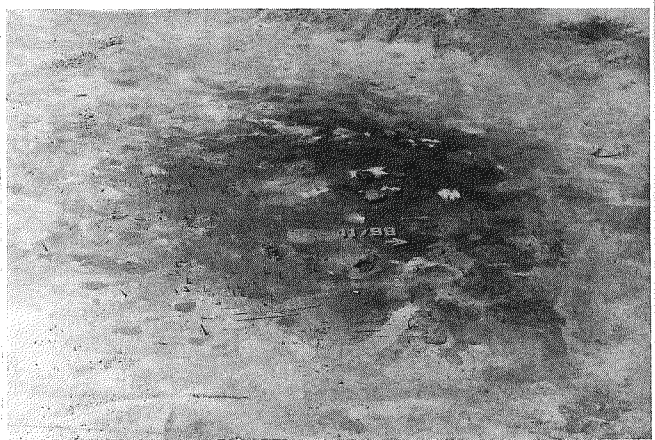
W rzucie poziomym posiadał kształt owalny (110 x 80 cm), a w profilu nieckowaty o jednolitym wypełnisku, sięgającym do głębokości 18 cm (ryc. 10). Inwentarz: brak.

Obiekt 21

W rzucie poziomym posiadał kształt owalny o wymiarach 80 x 60 cm, w profilu nieckowaty o jednolitym wypełnisku, sięgającym do głębokości 20 cm (ryc. 10). Inwentarz: brak.

Obiekt 22

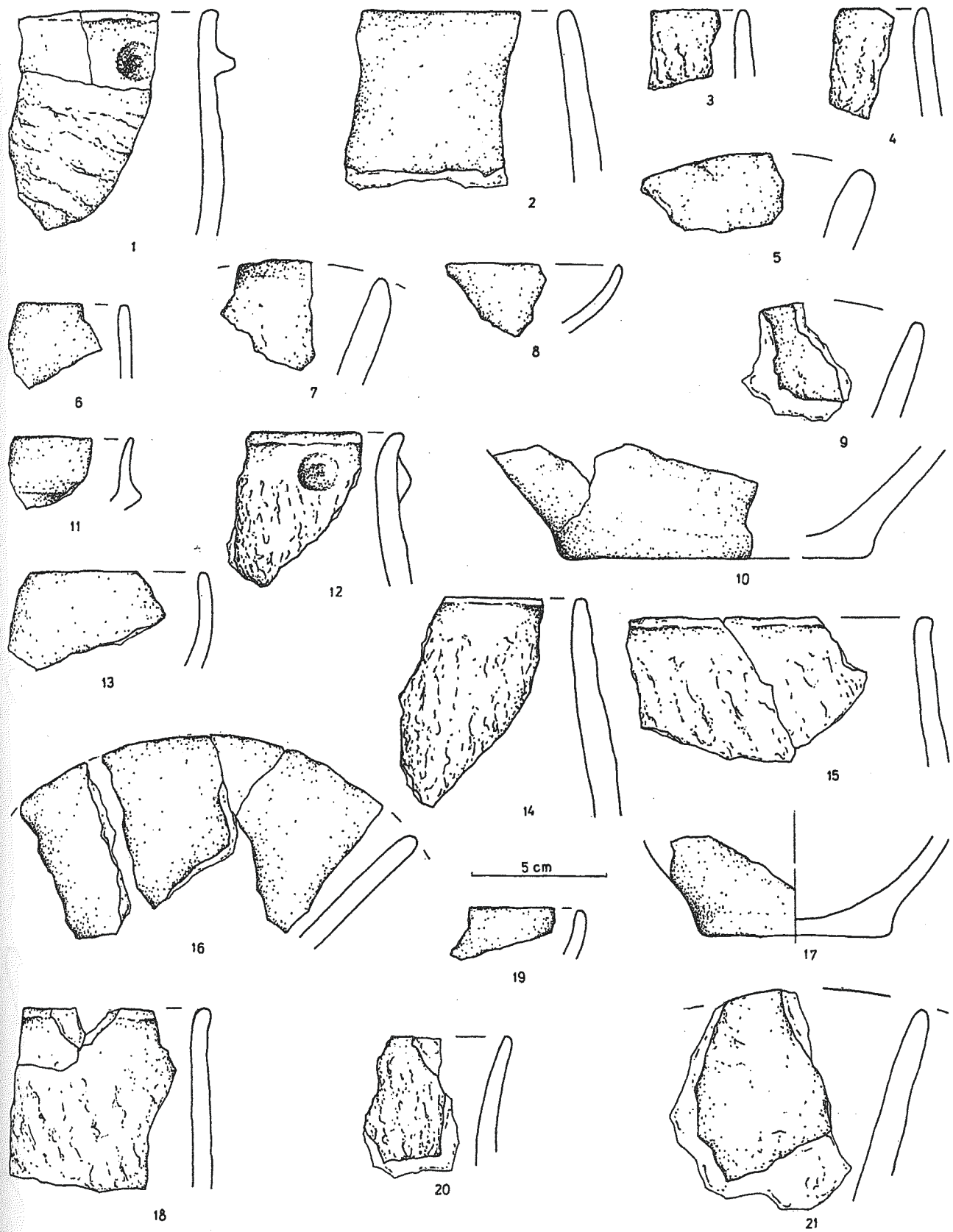
W rzucie poziomym obiekt prawie kołisty (średnica 110 cm), w profilu nieckowaty z przegłębieniem w środkowej części, sięgający do głębokości 40 cm (ryc. 10). Inwentarz: 16 fragmentów ceramiki, 1. Fragment talerza-placka, powierzchnie jasnobrunatne, gładkie; w domieszce tłuczeń kamienny (tabl. V, 9). 2. Fragmenty dna naczynia wazowatego; powierzchnie szarobrunatne, gładkie, w domieszce tłuczeń kamienny; średnica dna 11 cm (tabl. V, 10). 3. 14 fragmentów naczyń, w tym grupy technologiczne: IIA - 1, IIIB - 7, IV - 2, ? - 4.

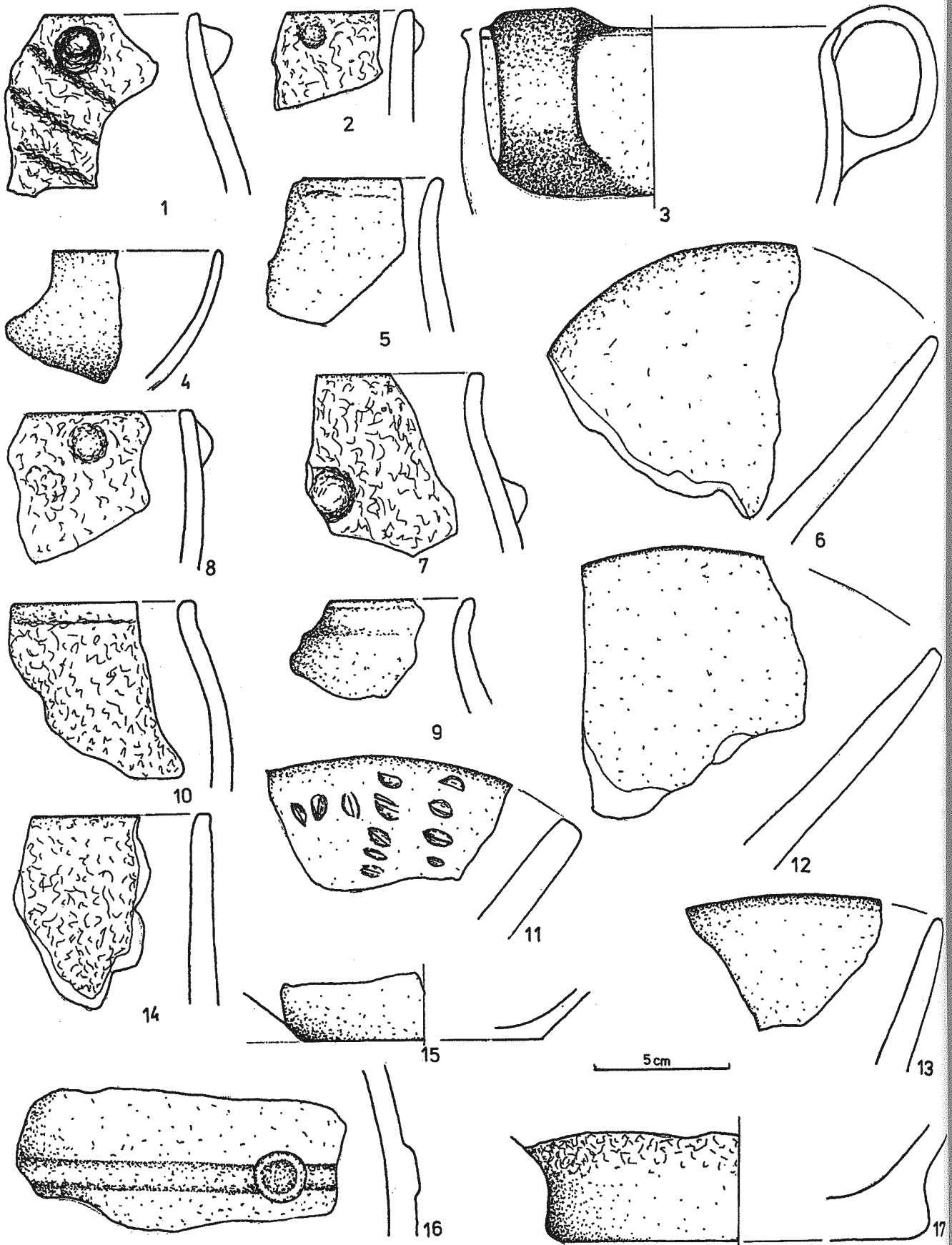
Ryc. 9. Kliszów, pow. Mielec, stan. 3. Obiekt 11
 Abb. 9. Kliszów, Kreis Mielec, Fundst. 3. Objekt 11
 Рис. 9. Клишов, пов. Мелец, пам. 3. Объект 11

B
0.5f

ch 80 x 60
ym do głę-
110 cm),
ści, sięga-
entów ce-
brunatne,
Fragmenty
e, gładkie,
bl. V, 10).
: ПА - 1,

Tabl. V. Kliszów, pow. Mielec. Ceramika z obiektów: 5 (1), 9 (2), 15 (3-5), 16 (6-7), 18 (8), 22 (9-10), 25 (11), 35 (12, 14, 16, 17), 31/32 (13, 15) i 36 (18-21)
 Taf. V. Kliszów, Kreis Mielec. Keramik aus den Objekten: 5 (1), 9 (2), 15 (3-5), 16 (6-7), 18 (8), 22 (9-10), 25 (11), 35 (12, 14, 16, 17), 31/32 (13, 15) und 36 (18-21)
 Табл. V. Клишов, пов. Мелец. Керамика из объектов: 5 (1), 9 (2), 15 (3-5), 16 (6-7), 18 (8), 22 (9-10), 25 (11), 35 (12, 14, 16, 17), 31/32 (13, 15) и 36 (18-21)

Tabl. VI. Kliszów, pow. Mielec. Ceramika z obiektu 11 (1-17)
 Taf. VI. Kliszów, Kreis Mielec. Keramik aus dem Objekt. 11 (1-7)
 Табл. VI. Клишов, пов. Мелец. Керамика из объекта 11 (1-17).

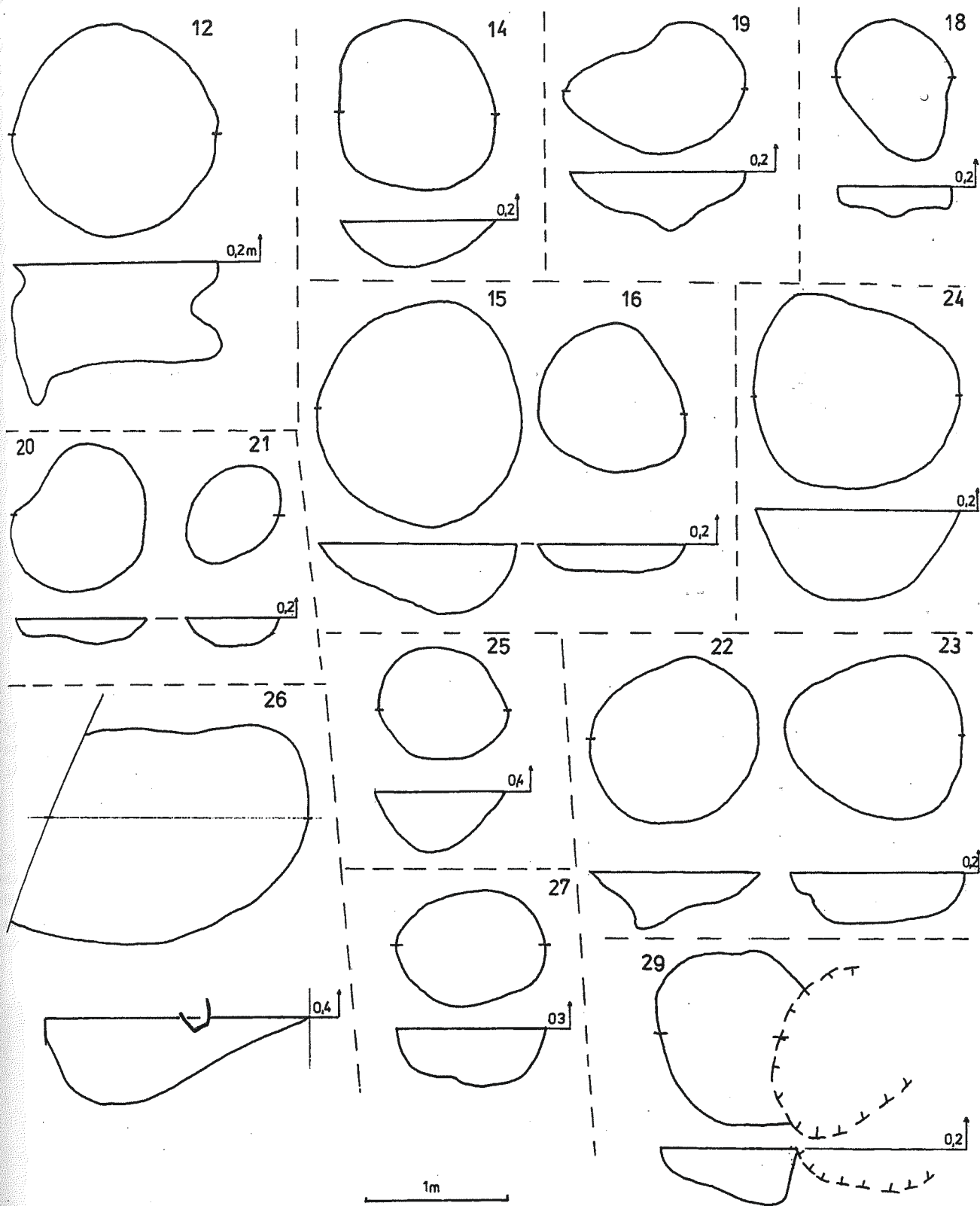
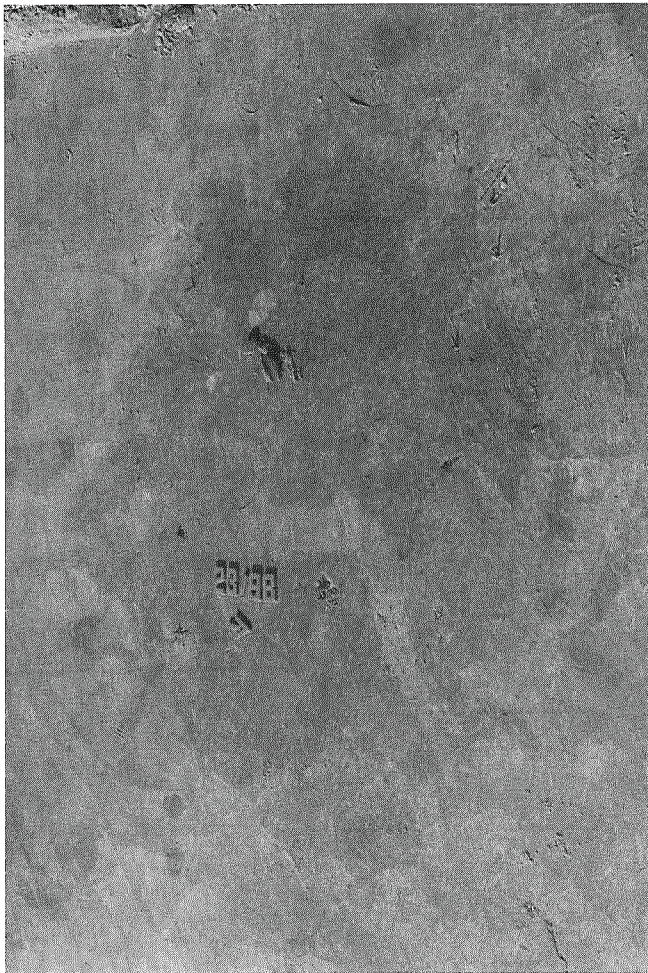

Рис. 10. Клизów, pow. Mielec, stan. 3. Объекты 12, 14-16, 18-27, 29
 Abb. 10. Kłiszów, Kreis Mielec, Fundst. 3. Objekte 12, 14-16, 18-27, 29
 Рис. 10. Клишов, пов. Мелец, пам. 3. Об'єкти 12, 14-16, 18-27, 29

Ryc. 11. Kliszów, pow. Mielec, stan. 3. Obiekt 23 – rzut poziomy
 Abb. 12. Kliszów, Kreis Mielec, Fundst. 3. Objekt 23 – Profil
 Рис. 11. Клишов. пов. Мелец. пам. 3. Объект 23 – план

Obiekt 23

W rzucie poziomym posiadał kształt prawie okrągły o średnicy 120 cm, w profilu nieckowaty o jednolitym wypełnisku, sięgającym do głębokości 40 cm (ryc. 10–12). Inwentarz: 33 fragmenty ceramiki, w tym tylko 4 przypisano **kulturze łużyckiej** – grupy technologiczne: IIIA – 1, IIIB – 2, IV – 1, a pozostałe określono jako trzcinieckie (tutaj zalegające na złożu wtórnym, por. tabela II).

Obiekt 24

W rzucie poziomym posiadał kształt owalny o wymiarach 140 x 150 cm, w profilu nieckowaty, o jednolitym wypełnisku, sięgającym do głębokości 66 cm (ryc. 10). Inwentarz: 18 fragmentów ceramiki, w tym grupy technologiczne: I – 7, II – 1, IIIA – 3, IIIB – 6, IV – 1.

Obiekt 25

W rzucie poziomym posiadał kształt owalny o wymiarach 90 x 80 cm, w profilu nieckowaty o jednolitym wypełnisku, sięgającym do głębokości 42 cm (ryc. 10). Inwentarz: 15 fragmentów ceramiki: 1. Fragment brzegowy naczynia silnie profilowanego (misy lub czerpaka); powierzchnie czarne, silnie wygładzane, w domieszce drobny tłuczeń kamienny (tabl. V, 11). 2. 14 fragmentów, w tym grupy technologiczne: I – 1, IIIA – 2, IIIB – 10, IV – 1.

Obiekt 26

W rzucie poziomym posiadał kształt owalny o wymiarach 190 x 160 cm, w profilu nieckowaty o 3-warstwowym wypełnisku, sięgającym do głębokości 60 cm (ryc. 10). Inwentarz: 77 fragmentów ceramiki, w tym: 1. 17 fragmentów naczynia – dużego garnka o szarobrunatnych powierzchniach, na zewnątrz chropowaconych ze śladami ukośnego obmazywania, domieszka tłucznia kamiennego; dno lekko wyodrębnione, na brzusku plastyczny guzek; średnica dna 13 cm, zachowana wysokość 21 cm (tabl. VII, 8). 2. Fragment dużego kubka z taśmowatym uchem i guzkiem obok jego nasady, profil zaokrąglony, górna część w kształcie krótkiej, cylindrycznej, słabo wyodrębnionej szyjki; powierzchnie czarne, gładkie, w domieszce tłuczeń kamienny z miką; średnica wylewu 19 cm (tabl. VII, 5). 3. 59 fragmentów naczyń, w tym grupy technologiczne: I – 5, II – 6, IIIA – 12, IIIB – 32, IV – 4. 4. Drobny fragment płaskiego przezślika, powierzchnie gładkie, brunatne, glina z domieszką tłucznia kamiennego.

Obiekt 27

W rzucie poziomym posiadał kształt owalny o wymiarach 100 x 80 cm, w profilu nieckowaty o jednolitym wypełnisku, sięgającym do głębokości 40 cm (ryc. 10). Inwentarz: 8 fragmentów ceramiki, w tym grupy technologiczne: IIIA – 2, IIIB – 2, IV – 2, ? – 2.

Obiekt 28

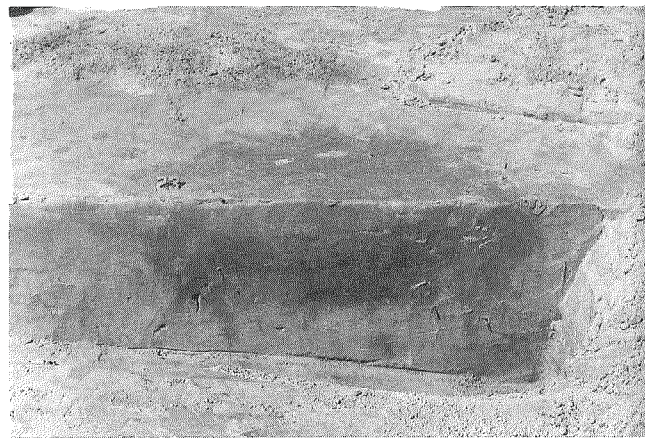
W rzucie poziomym posiadał kształt nieregularny o wymiarach 300 x 200 cm, w profilu nieckowaty o jednolitym wypełnisku, sięgającym do głębokości 80 cm (ryc. 13). Inwentarz: 46 fragmentów ceramiki, w tym grupy technologiczne: I – 2, IIIA – 17, IIIB – 20, IV – 1, ? – 6.

Obiekt 29

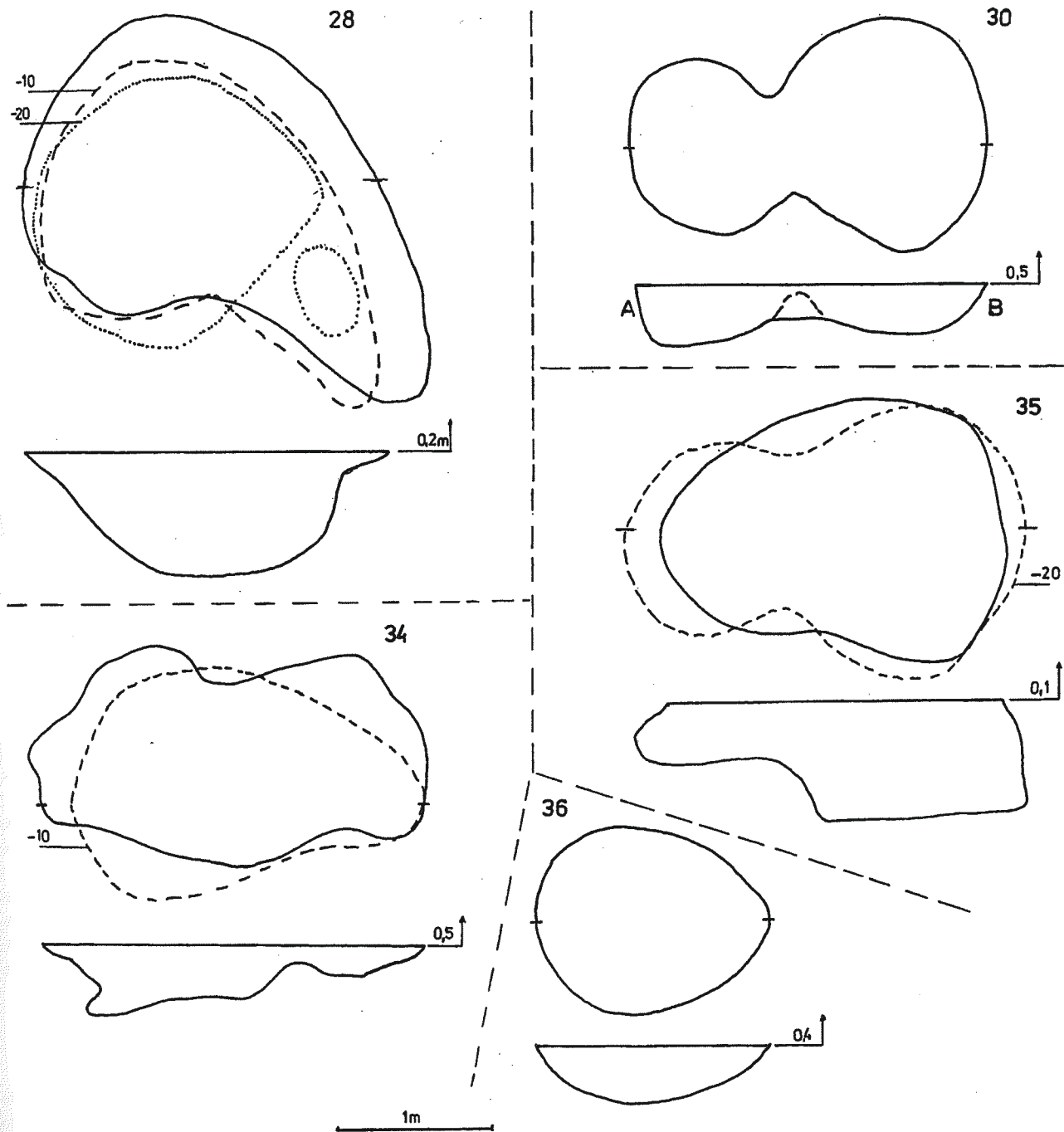
W rzucie poziomym posiadał prawie kolisty kształt o średnicy 120 cm, w profilu nieckowaty o jednolitym wypełnisku, sięgającym do głębokości 40 cm (ryc. 10). Inwentarz: 6 fragmentów ceramiki, w tym grupy technologiczne: IIIA – 3, IIIB – 3.

Obiekt 30

W rzucie poziomym na początkowym etapie wydzielono jeden obiekt kształtu ósemkowego, który na niższych poziomach rozdzielał się wyraźnie na dwie kolisty jamy: A – o średnicy 150 cm i głębokości 40 cm B – o średnicy 110 cm i głębokości 30 cm (ryc. 13). Inwentarz: 24 fragmenty ceramiki, w tym grupy technologiczne: I – 1, IIIA – 6, IIIB – 16, IV – 1.

Ryc. 12. Kliszów, pow. Mielec, stan. 3. Obiekt 23 – profil
 Abb. 11. Kliszów, Kreis Mielec, Fundst. 3. Objekt 23 – Grundriss
 Рис. 12. Клишов. пов. Мелец. пам. 3. Объект 23 – разрез

Ryc. 13. Kliszów, pow. Mielec, stan. 3. Obiekty 28, 30, 34, 35
 Abb. 13. Kliszów, Kreis Mielec, Fundst. 3. Objekte 28, 30, 34, 35
 Рис. 13. Клишов, пов. Мелец, пам. 3. Объекты 28, 30, 34, 35

Obiekt 31/32

Wydzielony początkowo jako dwa obiekty o nieco różniących się wypełniskach. Na niższym poziomie okazał się być jedną jamą kształtu owalnego o wymiarach 270 x 114 cm i nieckowatym wypełnisku, sięgającym do głębokości 120 cm (ryc. 8). Inwentarz: 99 fragmentów ceramiki. 1. Fragment miski o lukowatym profilu; powierzchnie szarobrunatne, gładkie, w domieszce tłużeń kamienny (tabl. V, 13). 2. Fragment przęslika; powierzchnie szarobrunatne, gładkie, w domieszce tłużeń kamienny; średnica 5,7 cm (ryc. 13b). 3. Fragment naczynia garkowatego, powierzchnie szarobrunatne, gładkie, w domieszce tłużeń kamienny (tabl. V, 15). 4. 96 fragmen-

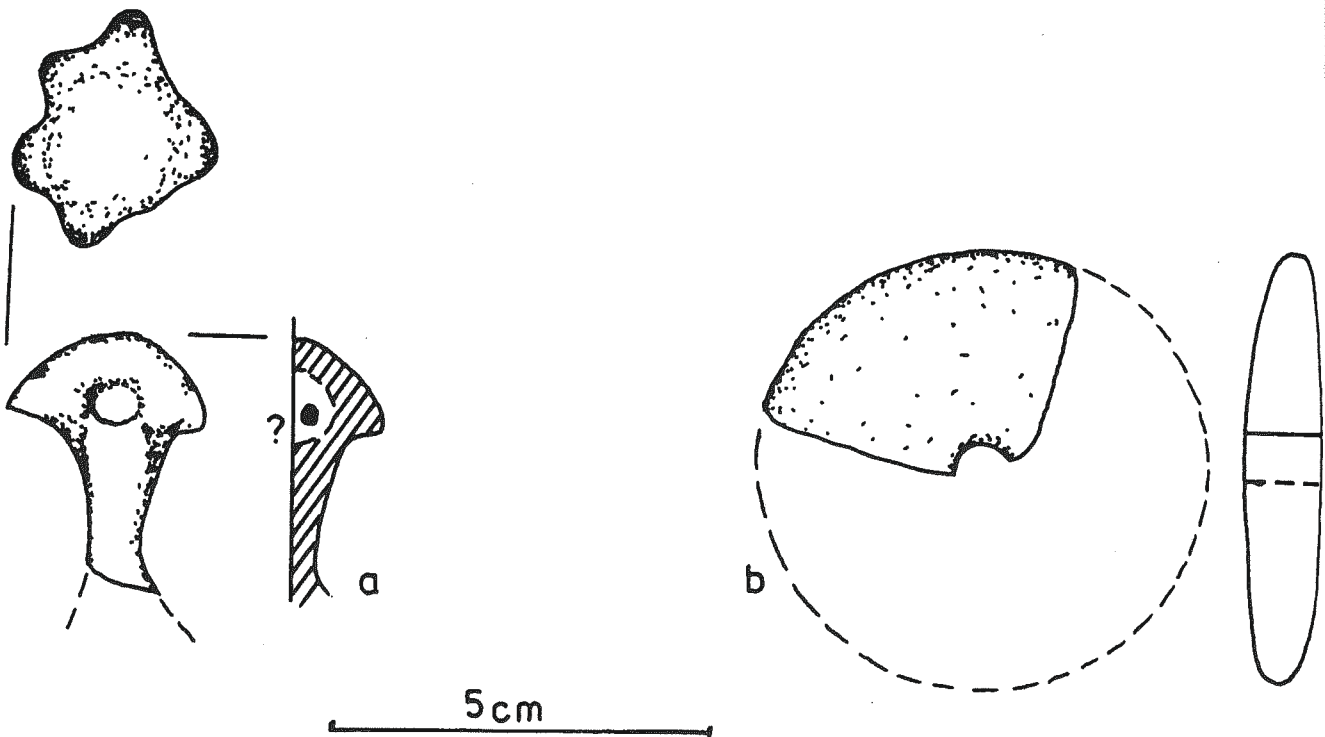
tów ceramiki, w tym grupy technologiczne: I – 6, II – 1, IIIA – 30, IIIB – 55, IV – 4.

Obiekt 33

W rzucie poziomym posiadał kształt owalny o wymiarach 110 x 70 cm, w profilu nieckowaty o 2-warstwowym wypełnisku, sięgającym głębokości 30 cm (ryc. 8). Inwentarz: 15 fragmentów ceramiki, w tym grupy technologiczne: II – 3, IIIA – 2, IIIB – 5, IV – 5.

Obiekt 34

W rzucie poziomym posiadał kształt nieregularny o wymiarach 220 x 130 cm, profil również nieregularny z 2-warstwowym

Ryc. 14. Kliszów, pow. Mielec, stan. 3. Grzechotka z obiektu 35 (a) oraz przędzisko z obiektu 32 (b)
 Abb. 14. Kliszów, Kreis Mielec, Fundst. 3. Klapper aus dem Objekt 35 (a) und Wirtel aus dem Objekt 32 (b)
 Рис. 14. Клишов, пов. Мелец, пам. 3. Погремушка из объекта 35 (a) и пряслице из объекта 32 (b)

wypełniskiem, sięgającym 60 cm głębokości (ryc. 13). Inwentarz: 8 fragmentów ceramiki, w tym grupy technologiczne: II – 1, III B – 6, IV – 1.

Obiekt 35

W rzucie poziomym posiadał kształt owalny o wymiarach 220x150 cm, w dolnej części wyraźnie ósemkowy; profil nieckowaty, 2-częściowy o jednolitym wypełnisku, sięgającym głębokości 80 cm (ryc. 13). Inwentarz: 1. Fragment małej grzechotki glinianej o nieregularnej formie (ryc. 13a). 2. 163 fragmentów ceramiki w tym: 1. Fragment półkolistego czerpaka z taśmowatym uchem; powierzchnie szarobrunatne, gładkie, w domieszce tłuczeń kamienny z miką; średnica wylewu 18 cm (tabl. VII, 1). 2. Fragment czerpaka lub misy profilowanej o ostrym załamie i mocno wychylonej górnej partii, z dwoma małymi guzkami na największej wydętości; powierzchnia zewnętrzna szarobrunatna, wewnętrzna czarna, w domieszce duża ilość tłuczni kamiennego z miką (tabl. VII, 2). 3. Fragment naczynia garnkowego, powierzchnie szarobrunatne, zewnętrzna chropowata, w domieszce tłuczeń kamienny i ceramiczny (tabl. VII, 6). 4. Brzegowy fragment garnka z guzkiem pod wylewem; powierzchnie szarobrunatne, zewnętrzna chropowata, w domieszce tłuczeń kamienny (tabl. V, 12). 5. 3 fragmenty talerza-placka; powierzchnie brunatne, gładkie, w domieszce tłuczeń kamienny (tabl. V, 16). 6. Brzegowy fragment naczynia garnkowego; powierzchnie szarobrunatne, gładkie, w domieszce tłuczeń kamienny (tabl. V, 14). 7. Fragment przydenny naczynia wazowatego; powierzchnia zewnętrzna szarobrunatna, wewnętrzna czarna, w domieszce drobny tłuczeń kamienny i ceramiczny; średnica dna 7 cm (tabl. V, 17). 8. 160 fragmentów ceramiki, w tym grupy technologiczne: I – 6, II – 1, III A – 74, III B – 57, IV – 6.

Obiekt 36

W rzucie poziomym posiadał kształt owalny o wymiarach 150 x 120 cm, profil nieckowaty o jednolitym wypełnisku, sięgający do

głębokości 40 cm (ryc. 13). Inwentarz: 15 fragmentów ceramiki: 1. Fragment brzegowy naczynia garnkowego; powierzchnie szarobrunatne, gładkie, w domieszce tłuczeń kamienny (tabl. V, 18). 2. Fragment podobnego naczynia, wylew lekko wychylony na zewnątrz; powierzchnia zewnętrzna jasnobrunatna, chropowata, wewnętrzna czarna, w domieszce tłuczeń kamienny i ceramiczny (tabl. V, 20). 3. Fragment brzegowy misy z krawędzią lekko zagiętą do wnętrza; powierzchnie szarobrunatne, gładkie, w domieszce tłuczeń kamienny i ceramiczny (tabl. V, 19). 4. Fragment talerza-placka, powierzchnie szarobrunatne, gładkie, w domieszce tłuczeń. 5. 11 fragmentów naczyń, w tym grupy technologiczne: II – 4, III A – 3, III B – 4.

Warstwa kulturowa

Ar 1S1W

347 fragmentów ceramiki, w tym: 1. Fragment szerokootworowej, stożkowej misy; powierzchnie szarobrunatne, gładkie, w domieszce tłuczeń kamienny; średnica wylewu 31 cm (tabl. VII, 4). 2. 337 fragmentów, w tym grupy technologiczne: I – 24, II – 6, III A – 104, III B – 193, IV – 18, ? – 1.

Ar 1S2W

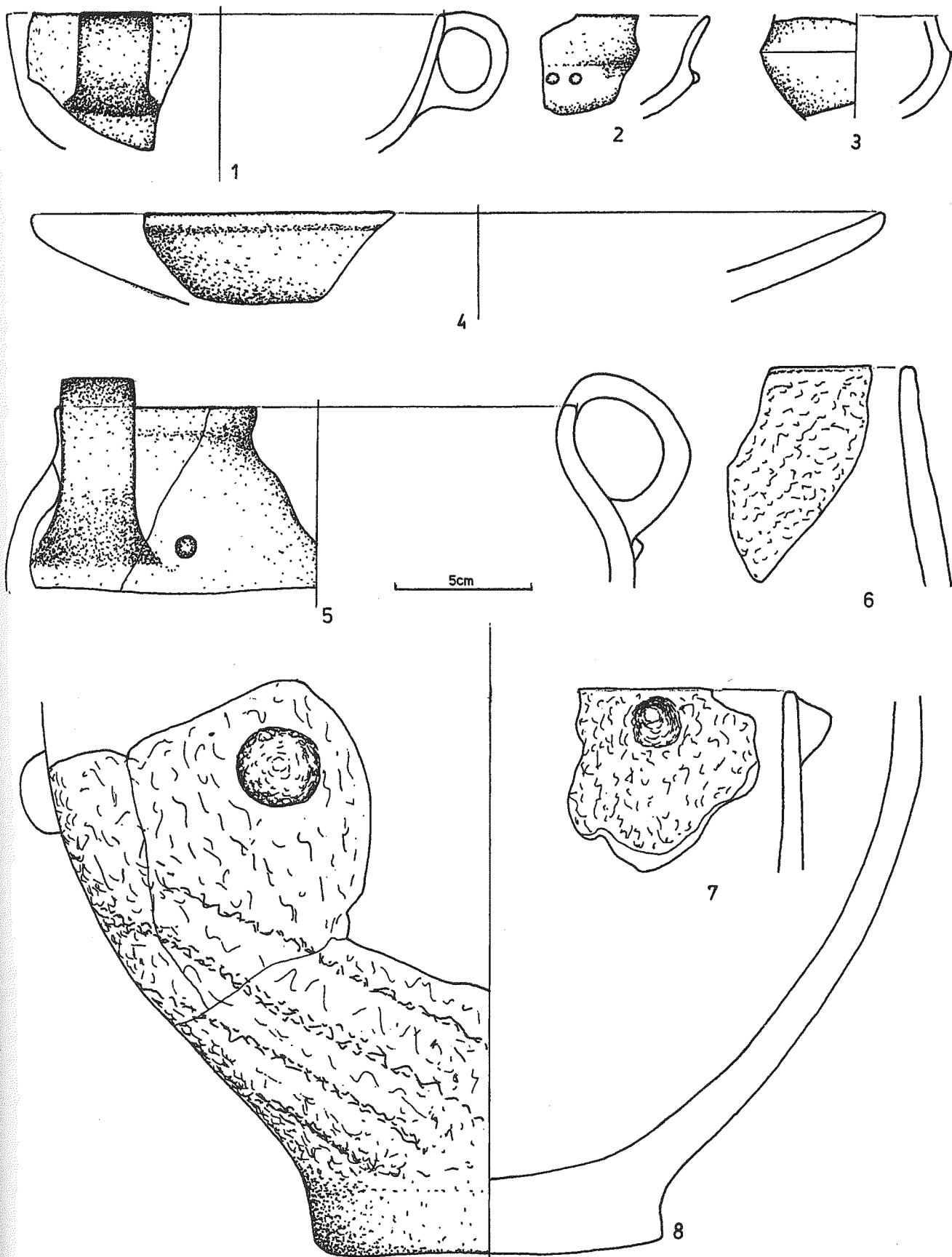
57 fragmentów ceramiki, w tym grupy technologiczne: I – 6, II – 2, III A – 21, III B – 17, IV – 1, ? – 10.

Ar 1S3W

65 fragmentów ceramiki, w tym: 1. Fragment brzegowy naczynia garnkowego z guzkiem pod wylewem; powierzchnie szarobrunatne, zewnętrzna chropowata, w domieszce tłuczeń kamienny (tabl. VII, 7). 2. 64 fragmenty naczyń, w tym grupy technologiczne: I – 1, III A – 12, III B – 48, IV – 3.

Ar 1N 1W

22 fragmenty ceramiki, w tym grupy technologiczne: I – 3, II – 2, III A – 8, III B – 8, IV – 1.

Tabl. VII. Kliszów, pow. Mielec. Ceramika z obiektów: 35 (1-2, 6), 12 (3), 26 (5, 8) oraz spoza obiektów (1, 7)
 Taf. VII. Kliszów, Kreis Mielec. Keramik aus den Objekten: 35 (1-2, 6), 12 (3), 26 (5, 8) und außerhalb der Objekte (1, 7)
 Табл. VII. Клишов, пов. Мелец. Керамика из объектов: 35 (1-2, 6), 12 (3), 26 (5, 8) и вне объектов (1, 7)

Ar 1N 2W

15 fragmentów ceramiki, w tym grupy technologiczne: I - 3, IIIA - 2, IIIB - 10.

Ar 2N 1W

26 fragmentów ceramiki, w tym grupy technologiczne: I - 3, IIIA - 3, IIIB - 19, IV - 1.

Wykop I/93

7 fragmentów ceramiki, w tym grupy technologiczne: I - 1, IIIA - 2, IIIB - 4.

Wykop III/1993

104 fragmenty ceramiki, w tym grupy technologiczne: I - 7, II - 2, III - 88.

Wykop IV/1993

5 fragmentów ceramiki, w tym grupy technologiczne: IIIA - 1, IIIB - 4.

Wykop V/1993

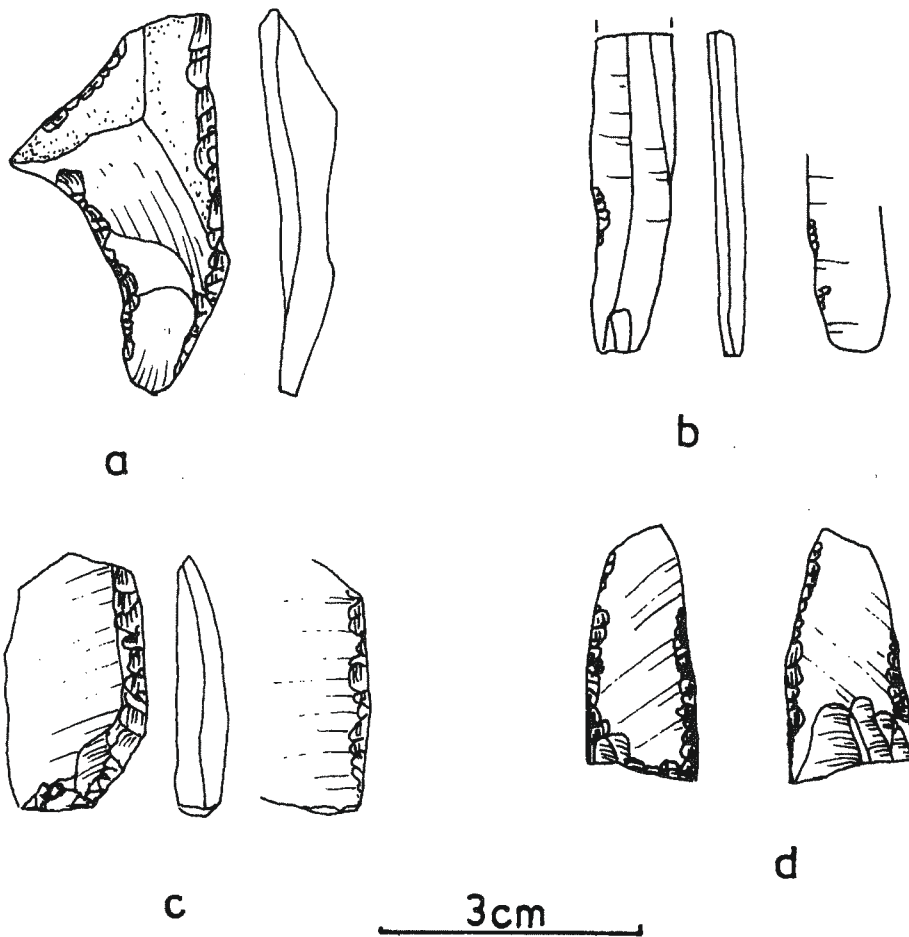
11 fragmentów ceramiki, w tym grupy technologiczne: IIIA - 2, IIIB - 8, IV - 1.

Powierzchnia

44 fragmenty ceramiki, w tym grupy technologiczne: I - 2, II - 1, IIIA - 15, IIIB - 26.

2.2. MATERIAŁY KRZEMIENNE (MEZOLITYCZNE?)

Na terenie całego stanowiska stwierdzono występowanie materiałów krzemiennych, w większości odłupków, łusek, okruchów, a więc pozbawionych dystyngtywnych cech kulturowych i chronologicznych. Niektóre z nich znajdowano w towarzystwie zabytków wykazujących pewne właściwości krzemieniarstwa mezolitycznego. Najbardziej interesujące jest tutaj niewielkie (średnica około 20 cm) skupisko krzemieni w obrębie ara 1N1W, stanowiące zapewne pozostałość zniszczonej krzemienicy, na co wskazuje „techniczny” charakter znalezisk. Znaleziono tutaj: retuszer (tłuk ?) kamienny oraz 17 wytworów krzemiennych, w tym: 2 szczątkowe rdzenie, 2 okruchy negatywowe, 6 łusek, fragmenty 4 wiórów, zatępiec i 2 odłupki. Wśród surowca przeważał krzemień narzutowy (11). W dalszej kolejności wystąpił krzemień czekoladowy (4), wołyński (1) i nieokreślony (1).

Ryc. 15. Kliszów, pow. Mielec, stan. 3. Materiał krzemienny: a, b - obiekt 28, c - obiekt 18, d - ar 1S1W
 Abb. 15. Kliszów, Kreis Mielec, Fundst. 3. Feuersteinmaterial: a, b - Objekt 28, c - Objekt 18, d - Ar 1S1W
 Рис. 15. Клишов, пов. Мелец, пам. 3. Кремневый материал: а, b - объект 28, с - объект 18, d - ар 1S1W

In
stawi

Lp.
1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.
11.

Z
w tym
ty okr
Natom
najczę
także

Z
dzono
fragn
można
odmie
wydzi
12 tak
tynkty
cięć (t
tem st
kawat
14 (1

Inne źródła krzemienne, występujące na całej powierzchni, zestawiono w tabeli I.

Tabela I.

Zestawienie odkrytych materiałów krzemiennych

Lp.	Pozycja stratygraficzna	Materiały	Surowiec	Rycina
1.	Obiekt 1A	Wiórek	k. świeciechowski	
2.	Obiekt 10	Odlupek	k. ?	
3.	Obiekt 11	Łuszczeń (wcz. ep. brązu?)	k. gościeradowski	
4.	Obiekt 14	1. Wiórek 2. Wiórek	k. świeciechowski k. narzutowy	
5.	Obiekt 15	1. Odlupek 2. Łuska	k. nieokreślony k. nieokreślony	
6.	Obiekt 18	Skrobacz (mezolit)	k. świeciechowski	15c
7.	Obiekt 28	1. Wiórek (mezolit?) 2. Skrobacz + wiertnik (mezolit?)	k. świeciechowski k. świeciechowski	15b 15a
8.	Ar 1S1W	Grocik typu Sośnia	k. ?	15d
9.	Ar 1N1W	Dwupiętnik (paleolit schyłkowy)	k. ?	
10.	„rów”	Odnawiać pięty rdzenia (mezolit)	k. świeciechowski	
11.	Powierzchnia	1. Rdzeń ze zmianą orientacji (mezolit?) 2. Fragment wióra 3. Skrobacz (mezolit) 4. Łuska 5. Fragment mikrolitu	k. narzutowy k. przepalony k. czekoladowy k. ? k. ?	

Zabytki krzemienne występujące w obiektach należy uznać w tym przypadku za zalegające na złożu wtórnym. Wszystkie obiekty określono bowiem jako chronologicznie młodsze (por. wyżej). Natomiast materiały luźne spoza obiektów, to zabytki znajdujące się najczęściej w resztkach tzw. warstwy kulturowej (w tym przypadku także na wtórnym złożu) lub w czystym piasku.

2.3. MATERIAŁY NEOLITYCZNE

Zarówno w „warstwie”, jak i w niektórych obiektach stwierdzono materiały o cechach neolitycznych. Są to głównie pojedyncze fragmenty ceramiki lub wytwory krzemienne. Większość z nich można przypisać kulturze pucharów lejkowatych. Jest to ceramika odmienna technologicznie od opisanej wyżej, dość łatwo dająca się wydzielać. Charakteryzuje ją przede wszystkim technologia. Wśród 12 takich fragmentów są tylko dwa o stylistycznych cechach dystyngowanych – fragment krawędzi z zachowanym ornamentem nacięć (tabl. VIII, 15) oraz fragment z charakterystycznym ornamentem stempelkowym (tabl. VIII, 10). Ceramika kultury pucharów lejkowatych wystąpiła w obiekcie 1A (4 fragmenty), 2 (1 fragment), 14 (1 fragment) oraz w materiale spoza obiektów (8 fragmentów).

W materiale rozpoznano także pojedyncze fragmenty (3: obiekty 1A, 1B, 17) ceramiki odpowiadające cechami technologicznymi tzw. neolitycznym kulturom strefy leśnej (subneolitycznym).

Poza tym stwierdzono drobne fragmenty ceramiki, dla których najbezpieczniejsze jest ogólne datowanie na czasy neolitu (obiekt 8 – 2 fragmenty i odlupek z siekiery, obiekt 23 – 1 fragment, warstwa – 3 fragmenty).

2.4. KULTURA TRZCINIECKA

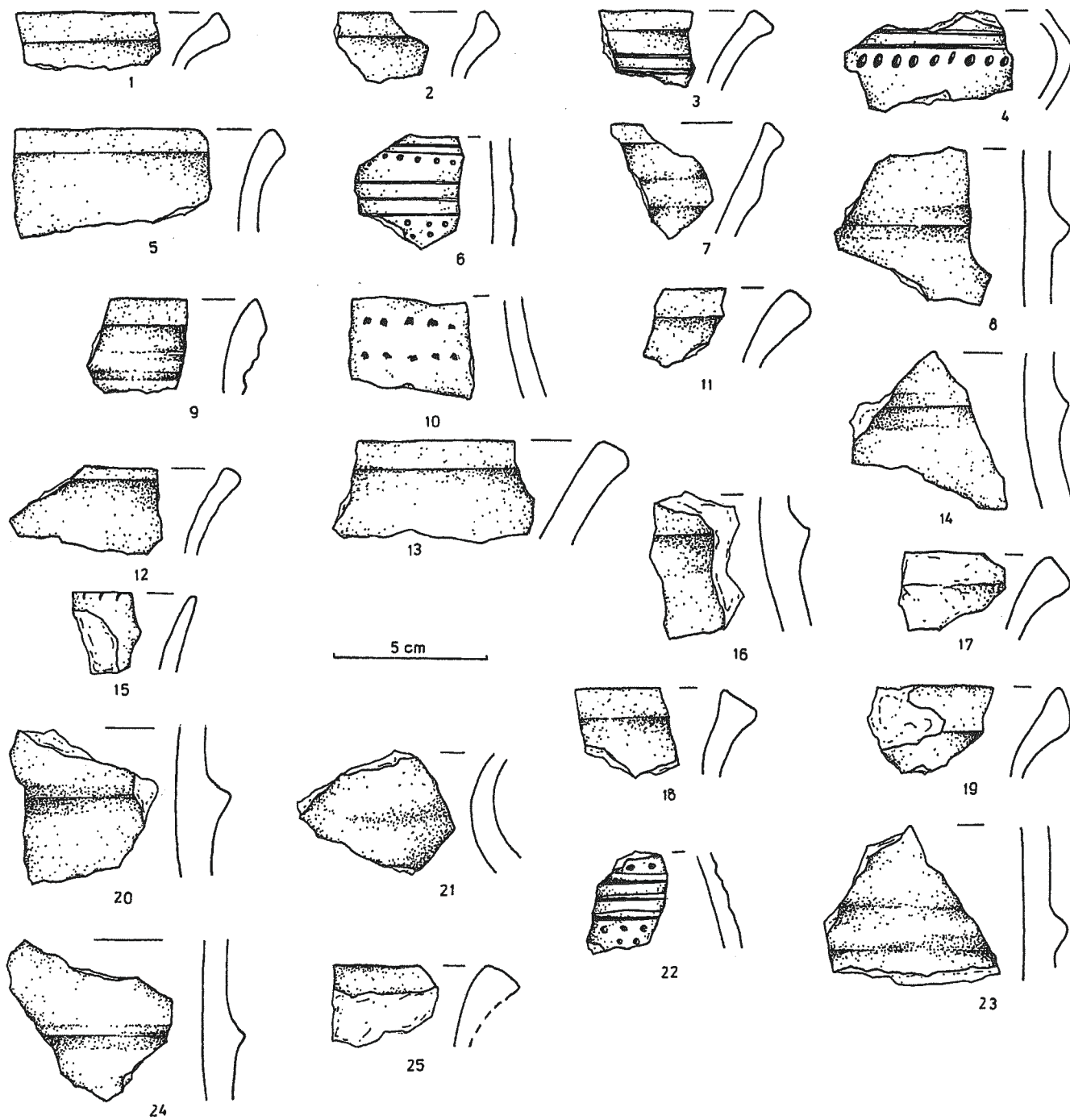
Kulturze trzcienieckiej można przypisać stosunkowo liczny zbiór ceramiki, zalegającej w wypełniskach młodszych obiektów (na złożu wtórnym), jak i poza nimi. Obejmuje on łącznie fragmenty głównie o pierwszorzędnym cechach dystyngowanych.

Zestawienie ceramiki kultury trzcienieckiej

Lp.	Pozycja stratygraficzna	Materiały – fragmenty naczyń	Tablica
1.	Obiekt 1/93	1	
2.	Obiekt 6	1 fragment brzegowy	VIII, 9
3.	Obiekt 8	1	
4.	Obiekt 11	2, w tym fragment ornamentowany	VIII, 22
5.	Obiekt 23	27, w tym: 1. Fragment brzegowy 2. Dwa fragmenty z listwą	VIII, 25 VIII, 16, 24
6.	Obiekt 30	5, w tym fragment profilowanego brzegu	VIII, 2
7.	Obiekt 33	3 fragmenty, w tym 1 z listwą	VIII, 8
8.	Obiekt 35	15 w tym: 1. Fragment brzegowy 3. Fragment ornamentowany 4. Fragment z listwą	VIII, 5 VIII, 6 VIII, 23
9.	Ar 1S1W	8, w tym fragment brzegowy	VIII, 11
10.	Ar 1S2W	4, w tym: 1. brzeg z ornamentem 3. brzeg profilowany 4. fragment brzegowy 5. fragment brzegowy, grubościenny	VIII, 3 VIII, 1 VIII, 12 VIII, 13
11.	Ar 1S3W	3	
12.	Powierzchnia	9, w tym 1. fragment ornamentowany 2. Dwa brzegi 3. Fragment garnka	VIII, 4 VIII, 18-19 VIII, 21

2.5. KULTURA LATEŃSKA

Przypisać jej można tylko jeden fragment ceramiki, zebrany z powierzchni (ryc. 16). Jest to fragment naczynia grafitowego o wyodrębnionej, pogrubionej krawędzi ze żłobkami poziomymi w górnej partii.

Tabl. VIII. Kliszów, pow. Mielec. Ceramika neolityczna (10, 15) oraz kultury trzcinieckiej (pozostałe): obiekty: 6 (9), 11 (22), 23 (14, 16, 17, 24, 25), 30 (2, 10), 33 (8, 20), 35 (5, 6, 23) warstwa (1, 3, 7, 11, 12, 13) oraz powierzchni (4, 18, 19, 21)

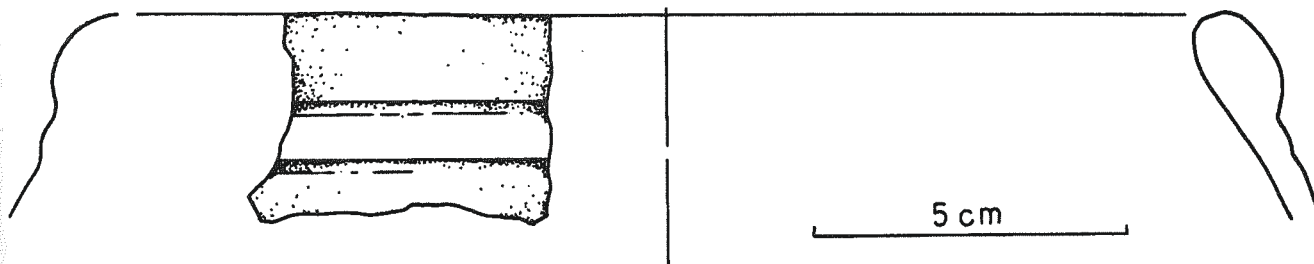
Taf. VIII. Kliszów, Kreis Mielec. Neolithische Keramik (10, 15) und Keramik der Trzciniec Kultur (restliche): Objekte: 6 (9), 11 (22), 23 (14, 16, 17, 24, 25), 30 (2, 10), 33 (8, 20), 25 (5, 6, 23) Schicht (1, 3, 7, 11, 12, 13) und Oberfläche (4, 18, 19, 21)

Табл. VIII. Клишов, пов. Мелец. Неолитическая керамика (10, 15) и трзцинецкой культуры (остальная): объекты: 6 (9), 11 (22), 23 (14, 16, 17, 24, 25), 30 (2, 10), 33 (8, 20), 35 (5, 6, 23) слой (1, 3, 7, 11, 12, 13) и дневная поверхность (4, 18, 19, 21)

Ryc. 16
Abb. 16
Рис. 16

Od
nicze g
się sto
mentó
rozmiar
wisku.
nych o
(obiek
chalski
strukcyj
powan
kwesti
nia, w
stałych
sami b
utrudn
cerami
mie 28
jest, że
wych j
różnyc
24 czy
ralne z
5, 10,
szego

Obiek
Obiek
Obiek
Warst
Powic
Razer

Ryc. 16. Kliszów, pow. Mielec, stan. 3. Celtycka ceramika grafitowa (powierzchnia)

Abb. 16. Kliszów, Kreis Mielec, Fundst. 3. Keltische Grafitkeramik (Oberfläche)

Рис. 16. Клишов, пов. Мелец, пам. 3. Графитовая кельтская керамика (дневная поверхность)

3. ANALIZA

3.1. OSADA ZE SCHYŁKU EPOKI BRĄZU I Wczesnej EPOKI ŻELAZA

Odkryte na osadzie obiekty można podzielić na 2 zasadnicze grupy. Do pierwszej (A) należą jamy charakteryzujące się stosunkowo dużą zawartością ceramiki (powyżej 50 fragmentów) – od 64 w jamie 12 do 303 w obiekcie nr 11. Ich rozmiary i głębokości także należą do największych na stanowisku. Można je interpretować jako wziemne części naziemnych domostw lub jamy towarzyszące takiej zabudowie (obiekty nr 1/93, 2/93, 3/93, 11, 12, 35, 26, 31–32; por. J. Michalski 1983, s. 150 – „jamy zasobowe właściwe, bez konstrukcji wewnętrznej”). Na planie stanowiska widzimy zgrupowanie tych obiektów w części południowej (co może być kwestią wtórną, bowiem w tej części współczesne zniszczenia, w tym niwelacje były najmniejsze). Interpretacja pozostałych obiektów (grupa B) – o mniejszych rozmiarach i czasami bardzo nieznacznie zagłębionych w piasek calcowy jest utrudniona. Sprawy nie ułatwia niska zawartość fragmentów ceramiki – od 0 w obiektach 4, 13, 18, 19, 20, 21 do 46 w jamie 28 (na ogół jest to kilkanaście fragmentów). Oczywiście jest, że nie można niektórych z nich wykluczyć spośród typowych jam gospodarczych. Dotyczy to zwłaszcza tych o wyraźnych zarysach i dosyć znacznej głębokości (np. jama nr 9, 24 czy 28). Z drugiej strony, są tutaj z całą pewnością naturalne zagłębienia, wypełnione treścią kulturową (np., jamy nr 5, 10, 20, 21). Nie ma oczywiście żadnych podstaw do bliższego datowania obiektów jako takich. Nie znaleziono także

dowodów na ich rozdzielność chronologiczną. Jak dalej będzie zobaczymy, zwartość materiałów ruchomych, w połączeniu ze stosunkowo niewielką powierzchnią nie daje podstaw do rozwarstwień chronologicznych.

Jedynym źródłem przydatnym do analiz kulturowo-chronologicznych jest w naszym przypadku ceramika. Pod względem technologicznym możemy podzielić ją na 4 zasadnicze grupy (z dwiema podgrupami):

- I – ceramika o powierzchni zewnętrznej czarnej, wewnętrznej brunatnej,
- II – ceramika o powierzchni zewnętrznej brunatnej, czarnej wewnętrznej,
- III – ceramika obustronnie brunatna
 - A – obustronnie gładka
 - B – o powierzchni zewnętrznej chropowatej
- IV – ceramika obustronnie czarna.

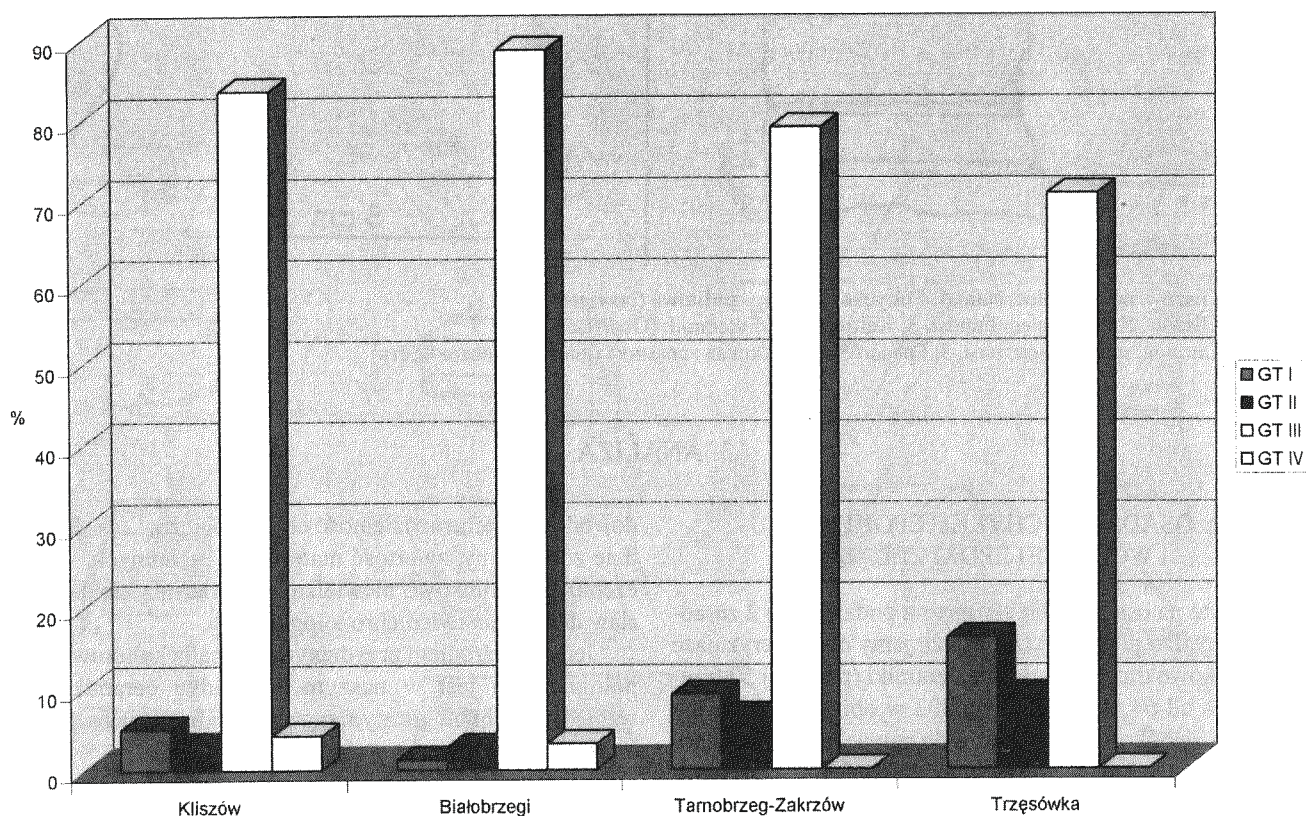
Podział taki odpowiada głównym jednostkom systemu technologicznego, wydzielanym dla grupy tarnobrzesckiej (S. Czopek 1997, s. 65; 2001, s. 122).

Frekwencje poszczególnych grup zawiera tabela III. Przy łącznym traktowaniu całości materiału uzyskujemy bardzo wyraźną dominację grupy III (prawie 84%), w której wyraźnie dominuje podgrupa B, czyli ceramika o powierzchni zewnętrznej chropowatej. Pozostałe grupy reprezentowane są na podobnym poziomie. Nie dostrzegamy tutaj również żadnych prawidłowości w rozkładzie cech technologicznych w materiale z obiektów i spoza nich.

Tabela III

Frekwencja poszczególnych grup technologicznych w zbiorze ceramiki z Kliszowa

	GT I		GT II		GT IIIA		GT IIIB		GT III (razem)		GT IV		?		Razem	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Obiekty A	47	3,6	44	3,3	432	32,7	679	51,4	1111	84,1	55	4,2	64	4,8	1321	100
Obiekty B	25	6,4	16	4,1	108	27,7	196	50,2	304	77,9	21	5,4	24	6,2	390	100
Obiekty razem	72	4,2	60	3,5	540	31,6	875	51,1	1415	82,7	76	4,4	88	5,2	1711	100
Warstwa	48	7,3	12	1,8	200	30,3	364	55,2	564	85,5	25	3,8	11	1,6	660	100
Powierzchnia	2	4,5	1	2,3	15	34,1	26	59,1	41	93,2	0	0	0	0	44	100
Razem	122	5,1	73	3,0	755	31,2	1265	52,4	2020	83,6	101	4,2	99	4,1	2415	100

Ryc. 17. Porównanie frekwencji grup technologicznych w zbiorach ceramiki z osad Polski południowo-wschodniej
 Abb. 17. Frequenzenvergleich der technologischen Gruppen in der Keramiksammlung aus den Siedlungen in Südostpolen
 Рис. 17. Сравнение встречаемости технологических групп в коллекциях керамики с поселений юго-восточной Польши

Porównując te wartości do danych z innych osad z terenu południowo-wschodniej Polski (tabela IV, ryc. 17) można dostrzec następujące prawidłowości:

- wyraźną dominację grupy III na wszystkich stanowiskach (najwięcej w Kliszowie i Białobrzegach),
- rozkład procentowy grup z Kliszowa jest najbardziej zbliżony do Białobrzegów,
- stosunkowo wysoka frekwencja grup I i II jest charakterystyczna dla Tarnobrzega-Zakrzowa i Trzęsówki, w których z kolei brak jest grupy IV.

Nie widzimy tutaj jednak rażących dysproporcji, które mogłyby wskazywać na całkowitą odmienność analizowanego zbioru z Kliszowa.

Tabela IV
 Porównanie frekwencji poszczególnych grup technologicznych w zbiorach ceramiki z osad z południowo-wschodniej Polski

Grupy technologiczne	Kliszów	Białobrzegi	Tarnobrzeg-Zakrzów	Trzęsówka
I	5,1	1,2	9,2	16,1
II	3,0	2,8	6,6	9,1
III	83,6	88,6	79,0	10,8
IV	4,2	3,2	0,0	0,0

Pod względem morfologicznym można w naszym materiale wyróżnić grupę garnków, naczyń wazowatych, mis, kubków i talerzy-placków.

Wśród dominujących ilościowo naczyń garnkowatych na uwagę zasługuje przede wszystkim dwuuszne (?) naczynie o workowatej formie i gładkich powierzchniach, pochodzące z obiektu 2/93 (tabl. II, 3). Nie ma ono dokładnych odpowiedników w materiałach uznanych za typowo „tarnobrzęskie”. Najbliższe terytorialnie analogie to osada w Wielopolu (B. Szpunar 1996), uznana przez autorkę badań i opracowania materiałowego za „tarnobrzęską”, co nie wydaje się jednak w pełni zasadne. Wyraźne analogie można natomiast wskazać wśród materiałów górnośląsko-małopolskich, datowanych głównie na V okres epoki brązu (M. Gedl 1962, s. 30, ryc. 3; por. też Z. Durczewski 1948, tabl. XXXIX–XLI). Inne fragmenty garnków pochodzą z naczyń chropowatych, o prostych wylewach (tabl. III, 9; IV, 8, 10; V, 3–4, 14, 18, 20, VI, 10, 14; VII, 6), z występującymi dosyć często guzkami plastycznymi tuż pod krawędzią (tabl. I, 2, 12; II, 2; III, 1, 2; IV, 1, 7; V, 1, 12; VI, 1, 2, 7, 8, VII, 7). Guzki występują także w dolnych partiach naczyń (tabl. VII, 8). Jest bardzo znamienne, że nie stwierdzono ani jednego fragmentu naczynia garnkowatego z tak typowymi dla materiałów tarnobrzęskich, dziurkami pod krawędzią. Ważną cechą garnków z Kliszowa jest ich baniasta forma (średnica wylewu mniejsza od średnicy brzuśca) i lekko podcięty, zaznaczony brzeg. Analogie w grupie tarnobrzęskiej mają garnki workowate o prostych wylewach z guzkami w górnej części, ale nie bezpośrednio pod wylewem (np. S. Czopek 1997, tabl. V, 2, 10; XII, 12–14), które w identycznej formie wystę-

pują ta
 ki z g
 można
 -małop
 1968, s
 XVI, X
 W
 (tabl. V
 w górn
 z profi
 filowan
 IV, 3,
 wych o
 W
 o czar
 części,
 nasady
 grupy
 epoki
 co inn
 prosty
 zewną
 brze o
 (Z. Dur
 zentuj
 półkul
 1/93 (t
 Fra
 co w ty
 alne re
 wie o n
 V, 2) l
 nie w
 su, gdy
 tem na
 VI, 16
 Du
 nowią
 fragme
 7, 10;
 VI, 12
 palcov
 IV, 9).
 rialnie
 mniej
 rialów
 laza. T
 Po
 znale
 fragme
 szy za
 o tyle
 osad.
 i dwus

pują także i w innych grupach „łużyckich”. Natomiast garnki z guzkami pod krawędzią, najczęściej baniastej formy, można uznać za najbardziej typowe dla grupy górnośląsko-małopolskiej (np. R. Mikłaszewska-Balcer, J. Miśkiewicz 1968, s. 8-9 – typ E2; W. Galasińska-Herbendowa 1989, tabl. XVI, XXXI, LXIV, LXV).

W grupie mis można wyróżnić egzemplarze stożkowate (tabl. VII, 4) w tym zbliżone do tej formy, lekko profilowane w górnej części (tab. I, 1), misy półkuliste (tabl. VI, 4), w tym z profilowaną górną partią (tabl. II, 2), małe misy silnie profilowane z mocno wychylonymi na zewnątrz brzegami (tabl. IV, 3, 11), nawiązujące do tzw. mis zbydniowskich, typowych dla grupy tarnobrzeskiej.

Wśród naczyń z uchami zwraca uwagę dość duży kubek o czarnych, gładkich powierzchniach, profilowany w górnej części, z uchem wystającym ponad krawędź i guzkami u jego nasady (tabl. VII, 5). Można go zaliczyć do kubków typu A grupy górnośląsko-małopolskiej, datowanych na V okres epoki brązu i HaC (Z. Durczewski 1948, tabl. XLVIII). Nieco inny jest egzemplarz z obiektu 11, charakteryzujący się prostymi ściankami, wylewem nieznacznie wychylonym na zewnątrz i szerokim, taśmowatym uchem (tabl. VI, 3), dobrze odpowiadający typowi G, tak samo datowanemu (Z. Durczewski 1948, tabl. L). Fragment z obiektu 35 reprezentuje natomiast dość popularną formę dużego czerpaka półkulistego (tabl. VII, 1), podobnie jak naczynie z obiektu 1/93 (tabl. I, 4).

Fragmenty naczyń wazowatych są bardzo rozdrobnione, co w tym przypadku w zasadniczy sposób rzutuje na ewentualne rekonstrukcje form. Wydaje się jednak, że możemy mówić o naczyniach z lekko stożkowatymi (tabl. I, 3, 5; III, 3, 5; V, 2) lub cylindrycznymi (tabl. III, 4) szyjkami. Wskazywanie w tym [przypadku na jakiegokolwiek analogie nie ma sensu, gdyż byłyby one bardzo szerokie. Poza jednym fragmentem naczynia czernionego z listwą i okrągłym guzkiem (tabl. VI, 16), nie zanotowano przykładów ornamentów.

Dużą liczebnie, łatwą do wyróżnienia grupę ceramiki stanowią fragmenty płaskich talerzy-placków. Są to na ogół fragmenty nie zdobione, z zaokrąglonymi (tabl. I, 6-9; III, 6, 7, 10; IV, 4; VI, 6, 13; VII, 5, 7, 9, 16, 21) lub prostymi (tabl. VI, 12) krawędziami. Czasami występuje tutaj zdobnictwo palcowe (tabl. VI, 11) lub przekłute na wylot dziurki (tabl. IV, 9). Ta grupa naczyń również ma bardzo szerokie terytorialnie i chronologicznie analogie, chociaż wypada wspomnieć o ilościowym wzroście talerzy-placków wśród materiałów młodszych, z końca epoki brązu i wczesnej epoki żelaza. Ta obserwacja dotyczy wielu grup terytorialnych.

Poza ceramiką naczyniową, na stanowisku w Kliszowie znaleziono także fragment płaskiego przęslika (ryc. 12b) oraz fragment (?) glinianej grzechotki (ryc. 12a). O ile ten pierwszy zabytek reprezentuje formę interkulturową, pospolitą, o tyle grzechotka jest dość rzadkim znaleziskiem na terenie osad. Swoim kształtem nawiązuje do form baniastych i dwustożkowatych na pełnych rączkach, znanych z materia-

łów grupy górnośląsko-małopolskiej (por. J. Matysiak, T. Prokop 1998) i datowanych głównie na wczesną epokę żelaza. Zabytek z Kliszowa jest od nich jednak znacznie mniejszy i posiada nieregularne, rozkowane występy, podobnie jak grzechotki innej formy z Kowalewka w Wielkopolsce (T. Skorupka 2002, ryc. 3). Nie można także wykluczyć, że opisany przedmiot to w istocie część większej, bardziej rozbudowanej formy.

Odkryta w trakcie badań ceramika nie daje, jak widzimy, dobrych podstaw do dokładnego datowania, a nawet określenia kulturowego. Mieści się ona w tym, co zwykle się określa ceramiką łużycką. Brak jest tutaj jednoznacznych wyznaczników grupy tarnobrzeskiej, a te, które można by za takie uznać, wynikają raczej z ogólnych związków tej grupy ze światem łużyckim. O wiele więcej analogii taksonomicznych znajdujemy wśród materiałów grupy górnośląsko-małopolskiej z czasów V okresu epoki brązu i pierwszej części okresu halsztackiego. Tak zapewne należałoby datować funkcjonowanie osady w Kliszowie.

Związki z grupą górnośląsko-małopolską są tutaj bardzo ważne. Stanowisko to leży bowiem w strefie, gdzie powinna przebiegać rubież (o ile taka istniała) między grupami: tarnobrzeską a górnośląsko-małopolską. Wprawdzie granica ta bywa wyznaczana na dolnym Dunajcu (por. K. Moskwa 1982, ryc. 1), ale obszar między tą rzeką a dolną Wisłoką charakteryzuje się wyraźnym zmniejszeniem liczby pewnych co do przynależności kulturowej stanowisk. Znana z ratowniczych badań osada z Zaborcza (W. Blajer 1984), położona po lewej stronie Wisłoki, wykazuje cechy „tarnobrzeskie”, typowe dla materiałów późnych (młodszy odcinek fazy III). Podobnie należałoby interpretować badane w 1992 roku osady w Borowej, stan. 12 i 19 oraz Mielcu, stan. 16 (por. P. Mitura 1993). Osada w Kliszowie (po prawej stronie Wisłoki), powinna być więc datowana nieco wcześniej, co wskazywać może na dość płynny charakter wspomnianej rubieży oraz na jej zmiany w czasie.

Stanowisko w Kliszowie leży w odległości około 425 m (AZP 95-71/5) od znanego cmentarzyska grupy tarnobrzeskiej w Krzemienicy (E. Szarek-Waszkowska 1974), datowanego na jej III fazę. Porównując te materiały z ceramiką z Kliszowa nie znajdziemy zbyt wielu punktów zbieżnych (oczywiście poza technologią). Za takie można by jedynie uznać chropowaczone garnki o prostym brzegu (E. Szarek-Waszkowska 1974, tabl. IV, 9; X, 1; XV, 9; XIX, 9). Jak się wydaje nie wynika to z faktu różnic „funkcjonalnych” – materiał osadowy w Kliszowie i sepulkralny w Krzemienicy. Być może chodzi tu albo o różnice chronologiczne (nieco wcześniejsza osada w Kliszowie), albo o rzeczywiste różnicowanie terytorialne. Materiał z opisywanego stanowiska daje zatem interesujące obserwacje do zagadnienia istnienia (lub też nie) swoistych rubieży między poszczególnymi ugrupowaniami łużyckiego kręgu kulturowego. Jest on jednak niewystarczający dla przeprowadzenia ostatecznego wnioskowania w tym zakresie.

3.2. ELEMENTY INNYCH KULTUR

Materiały krzemienne²

Nieliczne materiały krzemienne mają w większości pokrój „mezolityczny”, poza jednym dwupiętnikiem, przypisanym technologii schyłkowopaleolitycznej. Nie znajdujemy jednak w tym zbiorze zabytków o jednoznacznych cechach kulturowych. Można zatem stwierdzić, że najbardziej prawdopodobne jest zaliczenie stanowiska w Kliszowie do którejś z kultur mezolitycznych, rozwijających się na terenie południowo-wschodniej Polski (kultura janistawicka?). Nie można jednak wykluczyć, że zabytki tego horyzontu powinny być powiązane z neolityczną ceramiką strefy leśnej, którą także znaleziono na naszym stanowisku (por. niżej).

Neolit

Występowanie na stanowisku nielicznych zabytków neolitycznych świadczy o tym, że i w tym czasie wydmy była wykorzystywana przez ludność kultury pucharów lejkowatych i ceramiki grzebykowo-dołkowej (?). Brak jest tutaj elementów, które można by wykorzystać do dokładniejszej analizy chronologicznej. Ceramika pucharowa wyraźnie wyróżnia się cechami technologicznymi (brak domieszki, ścierające się, matowe powierzchnie). Na jednym fragmencie zanotowano ślady ornamentu wykonanego stempelkiem (tabl. VIII, 10). Także jeden fragment pochodzi z części brzegowej naczynia z nacinaną krawędzią (tabl. VIII, 15). Drobne fragmenty ceramiki przyporządkowanej kręgowi kultury ceramiki grzebykowo-dołkowej różnią się technologicznie (ceramika o cieńszych ściankach, z domieszką mineralną i czasami śladami przecierania powierzchni). Bardzo prawdopodobne jest, że część (?) krzemienianych zabytków o pokroju mezolitycznym należy łączyć również z tym horyzontem, zwłaszcza w odniesieniu do kultury ceramiki grzebykowo-dołkowej, co jest kwestią ogólnie znaną (por. P. Mitura 1994, s. 26, tam dalsza literatura). Z całą pewnością łączy się z nią np. grocik w typie Sośnia (ryc. 15d; E. Kempisty,

H. Więckowska 1983, s. 50 n.). Warto zasygnalizować, że na położonym niedaleko od Kliszowa stanowisku Babicha 6 (AZP 96-71/21) odkryto i zbadano osadę kultury pucharów lejkowatych z elementami grzebykowo-dołkowymi³. Stanowisko to stanowi najbliższy kontekst dla neolitycznych materiałów z Kliszowa.

Kultura trzciniecka

Materiały ceramiczne kultury trzcinieckiej reprezentują typową stylistykę fazy klasycznej (H. Taras 1995, s. 90; J. Górski 1997, s. 16 n.). Są to pogrubione i ukośnie ścięte brzegi (tabl. VIII, 1–3, 5, 7, 9, 11, 12, 13, 17–19, 25) oraz fragmenty z listwami plastycznymi (tabl. VIII, 8, 14, 16, 20, 23, 24) lub charakterystycznym zdobnictwem (tabl. VIII, 4, 6, 22). Te ostatnie mogą pochodzić z naczyń wazowatych lub misowatych, pozostałe są częściami najliczniej reprezentowanych wśród inwentarzy trzcinieckich garnków. Ceramika ta wyróżnia się też ze względu na cechy technologiczne. Warto odnotować, że w pobliżu stwierdzono także inne stanowiska trzcinieckie, z typową dla tej kultury ceramiką. Są to: Krzemienica, stan. 6 (AZP 95-70/14), Padew Narodowa 20 (AZP 95-71/16) i Tuszów Narodowy (AZP 96-71/22). Mamy zatem potwierdzone osadnictwo z czasów starszego brązu nad dolną Wisłoką.

Kultura lateńska

Jest reprezentowana tylko przez jeden fragment naczynia, pochodzący z powierzchni. Jest to część typowego garnka z pogrubioną krawędzią (ryc. 16). Pod względem technologicznym jest to tzw. ceramika grafitowa, a interesujący nas fragment można przyporządkować do grupy „klasycznych” naczyń grafitowych (Z. Woźniak 1970, s. 111), znanych z kultury celtyckiej, a najbliższych analogii należy szukać w grupie tynieckiej z młodszego okresu przedrzymskiego. Tereny nad dolną Wisłoką leżą wprawdzie poza jej zasięgiem (za wschodnią granicę uznaje się Rabę – Z. Woźniak 1981, s. 257), ale mieszczą się w strefie występowania pojedynczych znalezisk tego typu (Z. Woźniak 1970, mapa 5).

4. ZAKOŃCZENIE

Stanowisko nr 3 w Kliszowie jest dosyć reprezentatywne dla dużej grupy stanowisk, położonych w strefie wielkich dolin na obszarze Polski południowo-wschodniej. Wskazuje na to zarówno jego położenie, jak i charakter odkrytych obiektów i materiałów. Pojawiająca się sekwencja: materiały krzemienne ze starszej lub środkowej epoki kamienia – kultura trzciniecka – materiały typu lużyckiego (w naszym przypadku uzupełnione przez inne elementy) jest dość często spotykana nad Wisłą oraz dolnymi odcinkami Sanu, Wisłoka i Wisłoki. Dominacja źródeł „lużyckich” nie jest przypadkowa. Świadczy zapewne o największej intensywności użytkowania tego miejsca u schyłku epoki brązu i we wczesnej epoce żelaza. Ceramika z tego czasu jest w tym przypadku bardzo interesująca. Daje podstawy do rozważań na temat zróżnicowania formalnego tej

części źródeł w południowo-wschodniej Polsce. Wskazane już nawiązania do grupy górnośląsko-małopolskiej z jednej strony, a odmienności w stosunku do klasycznych materiałów grupy tarnobrzeskiej z drugiej, pozwalają mieć nadzieję, że w toku przyszłych badań i prac studialnych będzie możliwe sprecyzowanie ich zasięgów w poszczególnych, węższych odcinkach chronologicznych.

Zabytki innych kultur, występujące w zdecydowanej mniejszości, także wnoszą istotne elementy do rekonstrukcji sytuacji kulturowej w pradziejach nad dolną Wisłoką. W tej grupie należy podkreślić przede wszystkim ceramikę grafitową z młodszego okresu przedrzymskiego oraz materiały neolityczne, w tym szczególnie należące do kręgu kultur strefy leśnej, coraz liczniej odkrywane na terenie południowo-wschodniej Polski (por. S. Czopek 1990; P. Mitura 1994).

² Za pomoc w opracowaniu materiału krzemienego gorąco dziękuję mgr. Piotrowi Miturze.

³ Badania mgra Piotra Mitury w 1998 roku.

WYKAZ CYTOWANEJ LITERATURY

- Błajer W.
1984 *Stanowiska grupy tarnobrzeskiej w Zaborczu i Książnicach*, woj. Rzeszów, „MSROA za lata 1976–1979”, s. 207–214.
- Czopek S.
1990 *Pierwsze ślady osadnictwa ludności kultury ceramiki grzybkowo-dołkowej w Polsce południowo-wschodniej*, „Spraw. Arch.”, t. 452, s. 151–156.
1997 *Osada grupy tarnobrzeskiej na stanowisku nr 5 w Białobrzegach*, woj. rzeszowskie, „MSROA”, t. 18, s. 29–75.
2001 *Pysznicza, pow. Stalowa Wola, stanowisko 1 – cmentarzysko ciałopalne z przełomu epok brązu i żelaza*, Rzeszów.
- Durczewski Z.
1948 *Grupa górnośląsko-małopolska kultury łużyckiej*, Kraków.
- Galasińska-Hrebendowa W.
1989 *Materiały z cmentarzyska kultury łużyckiej w Będzinie-Łągiszy*, Rocznik Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu, Archeologia, z. 12, Bytom.
- Gedl M.
1962 *Kultura łużycka na Górnym Śląsku*, Wrocław.
- Górski J.
1997 *Główne etapy rozwoju kultury trzcinieckiej na obszarze Nowej Huty na tle przemian tej kultury w zachodniej Małopolsce*, „Materiały Archeologiczne Nowej Huty”, t. 20, Kraków, s. 7–37.
- Kempisty E., Więckowska H.
1983 *Osadnictwo z epoki kamienia i wczesnej epoki brązu na stanowisku 1 w Sośni*, woj. łódzkie, Wrocław.
- Matysiak J., Prokop T.
1998 *Grzechotki gliniane z grobów kultury łużyckiej z wczesnej epoki żelaza w Zakrzówku Szlacheckim*, st. 5, pow. Radomski, „Łódzkie Sprawozdania Archeologiczne”, t. 4, s. 35–44.
- Michalski J.
1983 *Zagadnienia systematyzacji i interpretacji obiektów nieruchomych (ze studiów nad osadami otwartymi kultury łużyckiej)*, „Materiały Starożytne i Wczesnośredniowieczne”, t. V, s. 135–195.
- Mikłaszewska-Balcer, J. Miśkiewicz
1968 *Cmentarzysko kultury łużyckiej z miejscowości Podule*, pow. Łask, stanowisko 1, „WA”, t. 33, s. 3–113.
- Mitura P.
1993 *Sprawozdanie z badań wykopaliskowych przeprowadzonych w okolicach Borowej i Mielca*, woj. Rzeszów, w 1992 roku, „MSROA 1991–1992”, s. 181–191.
1994 *Obozowisko ludności subneolitycznej na stanowisku 22 w Woli Raniżowskiej-Stecach*, gm. Raniżów, woj. Rzeszów, „Spr. Arch.”, t. 46, s. 13–29.
- Moskwa K.
1976 *Kultura łużycka w południowo-wschodniej Polsce*, Rzeszów.
1982 *Tendencje rozwoju grupy tarnobrzeskiej kultury łużyckiej*, [w:] *Południowa strefa kultury łużyckiej i powiązania tej kultury z Południem*, Kraków-Przemysł, s. 301–315.
- Skorupka T.
2002 *Grzechotki gliniane z cmentarzyska ludności kultury łużyckiej w Kowalewku*, woj. wielkopolskie, [w:] *Sztuka pradziejowa ziem polskich*, Gniezno, s. 104–108.
- Szarek-Waszkowska E.
1974 *Cmentarzysko kultury łużyckiej w Krzemienicy*, pow. Mielec, „MSROA za lata 1970–1972”, s. 3–51.
- Szpunar B.
1996 *Osada kultury łużyckiej w Wielopolu*, gm. Olesno, „MSROA”, t. 17, s. 49–63.
- Taras H.
1995 *Kultura trzciniecka w międzyrzeczu Wisły, Bugu i Sanu*, Lublin.
- Woźniak Z.
1970 *Osadnictwo celtyckie w Polsce*, Wrocław.
1981 *Młodsza faza kultury lateńskiej (celtyckiej) i grupa tylniecka*, [w:] *Prahistoria ziem polskich*, t. V, Wrocław, s. 248–263.

Sylwester Czopek

Multikultuerlle Siedlung auf der Fundstelle Nr 3 in Kliszów, Kreis Mielec

Zusammenfassung

Die Fundstelle Nr 3 in Kliszów liegt am Rande der überschwemmbareren Terasse des Flußes Wisłoka (in ihrem unteren Lauf, in der Nähe der Mündung in die Weichsel) und ist auf einer herausgehobenen Anhöhe in der Dünenzone lokalisiert. Sie wurde 1993 entdeckt und die Ausgrabungen wurden während zwei Kampagnen durchgeführt: 1993 (Geländebegehungen), 1997 (Ausgrabungsarbeiten). Die Arbeiten wurden aufgenommen, weil man auf der Fundstellenoberfläche wichtige Materialien festgestellt hat, und auch wegen der fortschreitenden Zerstörung der Fundstelle. Insgesamt erforschte man 600 m², wobei man Objekte und bewegliches Material aus ein paar Ureperioden freilegte.

Dieser Beitrag enthält eine vollständige Präsentation der freigelegten Quellen samt ihrer Analyse. Man hat folgende chronologische Horizonte ausgesondert:

- Das meistens in der sekundären Ablagerung auftretendes Feuersteinmaterial mit den mesolithischen Zügen (und ein spätpleistozöischer Fund);
- Das Neolithikum, das durch vereinzelte, zu der Trichterbecherkultur und zu dem sogenannten Neolithikum der Waldzone (Paraneolithische Kultur) gezählte Keramikfragmente und Feuerstein vertreten ist;
- Ältere Bronzezeit, die durch in der sekundären Ablagerung zu findende Keramikfragmente der Trzciniec-Kultur (klas-

sische Phase) repräsentiert wird (mit diesem Horizont ist wahrscheinlich mindestens ein Feuersteinfund – Spreiter aus dem Objekt 11 zu verbinden);

- Ende der Bronzezeit und Anfang der frühen Eisenzeit – die Siedlung aus dem Kreis der Lausitzer Kultur, zu der man alle Objekte und den meisten Teil des beweglichen Materials zugerechnet hat (2415 Keramikfragmente, ein Wirtelfragment und ein Klapper);
- Jüngere der Vorömische Eisenzeit Phase, die durch ein keltisches Graphitkeramikfragment vertreten ist.

Das unbestritten interessanteste Material stammt aus dem Umbruch der Bronze – und Eisenzeit. Es weist keine eindeutigen distinktiven Eigenschaften auf, aufgrund deren man seine genaue Zugehörigkeit zur bestimmten Territorialgruppe aufweisen könnte. Stilistische Analogien weisen darauf hin, dass hier die Eigenschaften der Oberschlesien-Kleinpole-Gruppe mit Elementen der Tarnobrzeg-Gruppe festzustellen sind. Das resultiert wohl aus der Vermischung der Eigenschaften im Rahmen einer Zone, in der die Grenzen zwischen diesen Gruppen zu erwarten wären.

Сильвэстэр Чопэк

Многослойное поселение на памятнике 2 в Клишове, пов. Мелец

Резюме

Памятник 3 в Клишове находится на краю надзаливной террасы Вислоки (в ее нижнем участке, вблизи впадения в Вислу), занимая отвесную возвышенность в полосе дюн. Выявлен в 1993 году, археологические раскопки проведены в течение двух сезонов: 1993 (шурфовочные работы) и 1997 (стационарные раскопки). Основанием для предпринятых усилий были важные материалы, собранные на дневной поверхности и факт разрушения памятника. Всего исследовано около 600 м². Обнаружены объекты и вещевой материал нескольких доисторических периодов.

Статья содержит полный перечень выявленных источников и их анализ. Выделены следующие хронологические горизонты:

- кремневый материал с мезолитическими чертами (и одна находка позднепалеолитическая), выступающий в переотложениях;
- неолит, представленный единичными фрагментами керамики и кремнем, относящимися к культуре воронковидных сосудов и т.нз. неолиту лесной зоны (культура ямочно-гребенчатой керамики);
- ранняя эпоха бронзы, представленная залегающими в переотложениях фрагментами керамики тжцинецкой

культуры с чертами классической фазы (к этому горизонту относится одна находка из кремня – ретушированный скол из объекта 11);

- конец эпохи бронзы и начало ранней эпохи железа – поселение круга лужицкой культуры, к которому отнесены все объекты и большинство вещевого материала (2415 фрагментов керамики, фрагмент пряслица и погребушка);
- позднелатенский период, представленный 1 фрагментом графитовой кельтской керамики.

Вне сомнений, наиболее интересный материал относится к рубежу эпох бронзы и железа. Он не содержит однозначных различительных признаков, на основании которых возможно было бы определить его принадлежность к какой-то из местных групп. Стилистические аналогии указывают на присутствие признаков верхнесилезско-малопольской при наличии элементов тарнобжегской групп. Видимо, это является результатом смешения признаков в зоне, где следовало бы надеяться на существование границы между этими группами.

Rzesz

Agn

P
z bad
w Os
Sand

Rys. 1
Abb. 1
Pis. 1

Czopk